

Nij Frisia

Tydskrift foar Fryske Striid en Skriftekennisse

JIERGONG LXVII, nûmer 1

maart 2018

ISSN 2352-8958

Eliza Doolittle:
'It giet oan mei de iepen mienskip'

(2) * Geoffrey Chaucer (c.1340-1400)

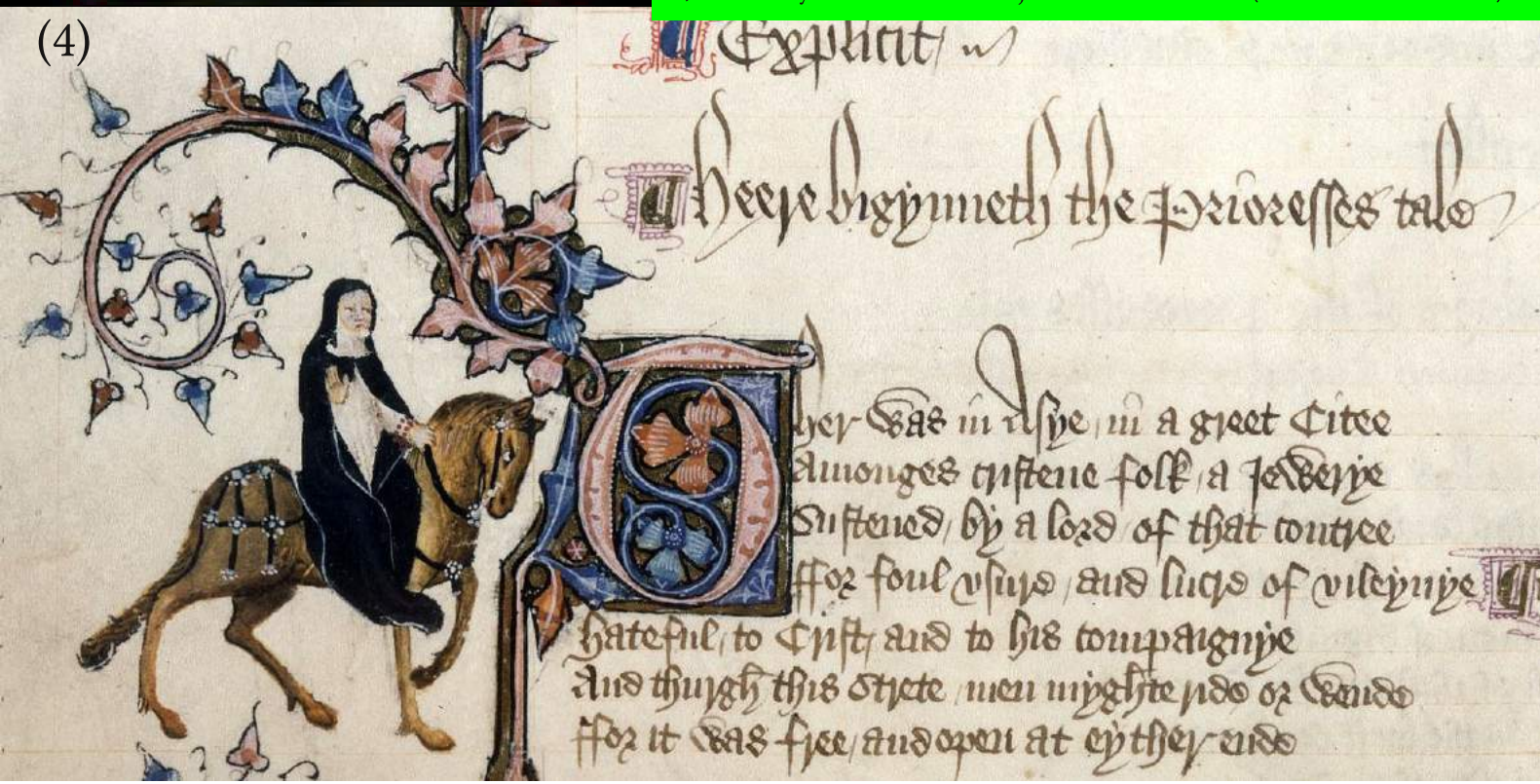

(3)

Byskriften:

- 1: Petearen fan de pylgers ûnderweis ...
- 2: Geoffrey Chaucer (± 1340-1400)
- 3: Klaas Bruinsma (foto: *Drachtster Courant*)
- 4: Geoffrey Chaucer: it 'Teltsje fan de Priorinne' ('The Prioress's Tale')

Ús eigen Taal (26)

Sytze T. Hiemstra

In Fryske oersetting fan ‘The Canterbury Tales’ en oar wurk fan Klaas Bruinsma (I)

‘Eltse Fries dy’t dat wol, moat de klassiken yn syn eigen taal lêze kinne’

Ynlieding

Al hiel wat jierren lyn hat de Drachtster âld-learaar Ingelsk, Klaas Bruinsma, in grut part fan de *The Canterbury Tales* fan Geoffry Chaucer (± 1343-1400) mei de pinne yn it Frysk oersetten, mar dat is nea útjûn. Bruinsma hat syn hânskrift dêrnei noch troch oaren oertype litten mei in ‘gewoane’ typmasine en it wie ek noch net altiten omstavere.

It liek my begrutlik dat alles allinnich noch by Bruinsma yn mappen op ‘e souder lei en dat der fierder neat mei dien waard. It oerbringen, letter, nei *Tresoar* kin ommers altiten noch. It moat ûnder de minsken. Ik haw my der yn liddige oerkes út en troch ta setten en doe die my mar wer ris bliken hoe’n briljante oersetter oft Bruinsma is. En hiel wichtich: alles yn geef- en heech-Frysk! As *Jongfries* en meiwurker fan *Nij Frisia* sprekt jin soks noch ris ekstra oan. Douwe Kalma soe grif fan itselde betinken wêze en syn seine jûn hawwe.¹

Alle teksten soene lykwols wer fannijs mei help fan de kompjûter oertyp wurde moatte, en – foar safier nedich – omstavere. En de typflaters fan de oertypsters, en dat wiene hûnderten, soene fansels ferbettere wurde moatte. It doogde gauris ek lang net mei de spaasjes en lêstekens. In hiele útsikerij dus ...

Yn 2012 haw ik Klaas myn help tasein, haw inkelde ferfryske ‘teltsjes’ op ‘en nij oertyp en digitalisearre, de noaten oanbrocht en dy hjir en dêr ferdúdlike. Alles yn en nei oerlis mei Klaas Bruinsma.

Sadwaande binne dy hjoed-de-dei foar in part op it webstek fan de *Feriening Frysk Underwiis* (FFU), dêr’t ik de skriuwer fan bin, te finen (www.ffi-fu-fri.eu) en op de earste side oan te klikken. Se binne no dus foar ‘Fryslân en de wrâld’ tagonklik en soks kostet de lêzer ek noch neat. Allinnich wat geastlike ynspanning. Mar dan krije jo ek wat! De kultureel-literêre ferheffing fan de Friezen en it Frysk is my, mei Kalma, hiel wat wur-

dich (en de *Jongfryske Mienskip* likegoed). Elts mei in kompjûter (of in snoade telefoan) kin dus no mar oan de slach ...

It ferheegjen fan de status fan it Frysk wie ek it doel fan skoalmaster Klaas Hoekstra (1938-2012), dy’t alle ‘Canterbury ferhalen’ yn it Frysk fertaalde. Oer it oersetten fan wrâldliteratuer yn it Frysk sei Hoekstra: ‘As it Frysk himsels respektarret, dan moatte der safolle mooglik boeken fertaald wurde. Dat jout status oan in taal.’² Faaks wie de oersetting fan Klaas Hoekstra der nea kommen as er witten hie dat Klaas Bruinsma dy al fierhinne klear hie, mar dat it net oan in útjefte takommen wie, omdat Bruinsma net mei kompjûters omgean koe.³

Sytze T. Hiemstra

¹ Sûnt de tiid fan de Renêssânsedichter Gysbert Japi(c)x is der fan alles yn it Frysk fertaald. As foarbylden fan oare grutte oersetprojekten jilde de prachtige fertaling fan it folsleine wurk fan Shakespeare troch Douwe Kalma (1893-1953) en de oersettings fan de Bibel (de earste yn 1943 yn ‘Heechfrysk’ en de twadde yn 1978 yn mear ‘sljochtweiinne’ Frysk).

² Klaas Hoekstra (1938-2012), skoalmaster yn û.o. Opperdoes, Haskerhoarne (De Hoarne), Âldskoat en Lúnbert fertaalde ‘The Canterbury Tales’ út it Midingelsk ek yn it Frysk ûnder de titel ‘De Canterbury Ferhalen’ (Ljouwert: Útjouwerij Elikser, 2010) en joech dêr in ynformative ynlieding op. *The Tale of Melibee* (It Ferhaal fan Melibéus), it twadde ferhaal dat troch Chaucer sels ferteld wurdt en dat folget op Chaucer’s *Tale of Sir Thopas*, is yn de Fryske oersetting fan Hoekstra weilitten, lykas dat ek it gefal is yn gâns Ingelsktalige ferzjes. De reden dêrfoar is dat it in frij lang en net sa’n nijsgjirrich teltsje is dat Chaucer winliken oerset hat út it Frânsk neffens it *Livre de Melibée et de Dame Prudence* fan Renaud fan Louens, dy’t it wer oernommen hie út it Latynske *Liber Consolationis et Consilii* fan Albertanus fan Brescia. In oare reden foar it net opnimmen

[it ferfolch begjint op s. 5]

Kolofon

Wy binne wiis mei jo kopij. Dat kinne bydragen wêze op it mêd fan Fryske striid, Fryske literatuer, Fryske skiednis, Frysk ûnderwiis, fersen en ferhalen. Foar it folgjende nûmer moat dy ynstjoerd wurde foar 1 juny 2018.

Samler: foar kopij op papier, drs. Piter Dykstra, Balthasar Bekkerstrjitte 7, 9123 JV
MITSELWIER; digitale kopij: piter@dykstra.frl

Fêste meiwurkers

drs. Piter Dykstra, drs. Sytze T. Hiemstra, Ed Knotter en dr. Bertus Jans Postma.
Korreksje: S.T. Hiemstra en E. Knotter.
Opmeitsjen en technyske fersoarging: P. Dykstra.

Miwurkers oan dit nûmer

drs. Piter Dykstra, drs. Sytze T. Hiemstra, Sander Hoekstra, Ed Knotter, dr. Bertus Jans Postma, Jaap Slager.

Postadres

Jongfryske Mienskip,
Postbus 719,
8440 AS IT HEARRENFEAN

Webstek

www.jongfryskemienskip.frl

E-postadres

jongfryskemienskip@gmail.com

Bankrekken

NL92 INGB 0001 0695 35
op namme fan:
Jongfryske Mienskip, IT HEARRENFEAN

Bestjoer

Sjoerd Groenhof, Chris van Hes (foarsitter),
Sander Hoekstra, Wolter Jetten
(skriuwer/skathâlder) en Frâns Koning.

Fan de redaksje

Wy binne der tige wiis mei dat wy yn *Nij Frisia* omtinken jaan silje oan it masterlike oersetwurk fan Klaas Bruinsma. Sytze Hiemstra hat in partsje fan Bruinsma syn oersetting fan *The Canterbury Tales* fan Chaucer omstavere en wy jouwe hjir in priuwke. Der stiet mear op de ynternetsiden fan de FFU.

It omslach fan dit nûmer hawwe wy dit jier foar de feroaring mar ris fersiere mei in 'covergirl', Audrey Hepburn yn de rol fan Eliza Doolittle. Dat slacht op it earste taalartikel fan Ed Knotter, *'In boarne fan ellinde foar sneue Hollanners'*. Wy slute it nûmer ôf mei noch twa taalstikjes fan syn hân, dy't wegere binne as yn-stjoerd stik troch de *Ljouwerter Krante*. Der is in boek te foljen mei nijsgjirrige stikken dy't de deiblêden ús ûnthâlde. En de romte kin it argumint ek net wêze, want in soad geëamel wurdt wol opnommen.

It opinystik fan Geart Tigchelaar yn it *FD* fûnen wy skoander genôch om fierder te fersprieden; it boadskip oer de strieminne posysje fan it Frysk yn it ûnderwiis moat ús wol ta aksje oanfiterje. Sels haw ik war dien om it stânpunt fan de tsjinstanners fan de taalstriders te begripen, nei oanlieding fan in *kommentaar* fan Saskia van Westhreenen oer de aksjes fan *Sis Tsiis*. Lykas wenst spat de rânestêdlike arrogânsje der wer fan ôf en jo wolle ek wolris begripe wêr't dat no wei komt. De redaksje fan de *Ljouwerter Krante* kin dat sa't it skynt neat skele, want dy woe it net pleatse. Ut soarte pleatst de krante al gjin stikken dy't as kritek op krante sjoen wurde kinne. Sa sil men ek nea in yn-stjoerd stik of opinyartikel sjen oer it suterige taalbelied fan de krante sels.

Bertus Postma hat yn dit nûmer in taalpraatsje, mar wol ús ek de taalhâlding fan de nije plysjekommissaris yn omtinken jaan.

It tredde diel fan de stúdzje fan Sytze Hiemstra oer de wurking it *Europeesk Hânfêst* jout in skerp byld fan it tekoartsjitten fan it ryksregear by it ymplementearjen fan de ûnderwiiswetten.

De twadde kolum fan Jaap Slager giet oer de dea fan de wrâldferneamde Stephen Hawking.

Ek it debút yn *Nij Frisia* fan Sander Hoekstra mei it gedicht *Longerje* hat de dea as tema. Wy sjogge út nei mear, mar dan moat Sander wol moai wat trochskarelje fansels.

In soad lêsnocht tawinske!

Piter Dykstra

By de foarside

De tekst foar Eliza Doolittle yn in mooglike Fryske oersetting fan *Pygmalion*, dêr't *My Fair Lady* op basearre is..
(Grafyske bewurking: P. Dykstra)

Geoffrey Chaucer

Geoffrey Chaucer (Londen, ± 1343-1400) waard berne yn in rike wynhandelfamylje. Al gau kri-ge er in plakje oan it Britske hôf; earst as paazje, letter as koerier foar diplomatike tsjinsten. Lakei waard er, skyldknaap, dûanekontrolleur en griffier fan de kening.

Hy wie net allinnich in útsûnderlik bejeftige auteur en dichter, mar hat it dus ek drok hân as soldaat, hof-ling, diplomaat en amtner en yn gâns iepenbiere funksjes. Yn dy karriêre wie er de fertrouwing en be-skermeling fan trije opinoar folgjende keningen⁴, nam-mentlik Eduard III (1312-1377), Richard II (1367-1400) en Hindrik IV (1367-1413).

Dochs fûn Chaucer de tiid om tûzenen fersrigels te skriuwen dy't no noch hieltiten troch literatuerleaf-hawwers tige wurdearre wurde. Sa liet er sjen dat it In-gelsk út syn tiid (ek wol Midingelsk neamd) likegoed brûkt wurde koe yn de poëzije as it Frânsk of it Latyn, wat him de titel fan 'heit fan de Ingelske literatuer' be-soarge. Hy is de skepper fan de meast priizge dicht-wurken út de wrâldliteratuer.⁵ Hoewol't er in soad skreaun hat, wurdt er it meast wurdearre om syn net foltôge ramtferhaal *The Canterbury Tales*.

Chaucer syn wurk hat in grut ferskaat oan ûn-derwerpen, sjenres en stilen. Hy beljochtet op ûnder-skate wizen it minsklik stribjen nei in sinfol bestean. Yn syn wurk kombinearret er humor mei earnst en relati-vearringsfermogen by syn behanneling fan wichtige fi-losofyske fragen. Chaucer is in dichter fan de leafde, dy't er beskriuwt fan gleone troubrek oant en mei de geastlike ienheid mei God. Hy jout in wiidweidich oer-sjoch fan de swakheden en healwizens, mar ek fan de edelmoedigens fan it minskdom.

The Canterbury Tales

*The Canterbury Tales*⁶ bestiet út in samling fan 23 koarte ferhalen (teltsjes) dy't yn in ferbinend ramt ple-atst binne: in *ramtferhaal* ('frame story', 'raamvertel-ling'). It binne dus ferhalen yn in ferhaal. It gehiel foarmet it (ûnfoltôge bleaune) masterwurk fan de midsiuwske Ingelske dichter, skriuwer, filosoof, algemist en astronoom Geoffrey Chaucer (berne tusken 1339 en 1346, stoarn yn 1400). It is oan 'e ein fan 'e fjirtjinde iuw skreaun yn it Midingelsk en it bestiet foar in grut part út fersen, al binne twa fan 'e ferhalen yn proazafoarm skreaun. *The Canterbury Tales* ferhelje oer in groep pylgers dy't mei-inoar fan Southwark by Londen, nei de skryn fan 'e hillige Thomas Becket, te Canterbury, reizgje en inoar ûnderweis ferhalen fertelle. Chaucer brûkte de ferhalen om in maatskippijkritysk

kin wêze dat it yn proaza is.

De troch Hoekstra opnommen *ferhalen*:

- *General Prologue* (*Algemiene Prolooch*)
- *The Knight's Tale* (*It Ferhaal fan de Ridder*)
- *The Miller's Tale* (*It Ferhaal fan de Mealter*)
- *The Reeve's Tale* (*It Ferhaal fan de Meier*)
- *The Cook's Tale* (*It Ferhaal fan de Kok*)
- *The Man of Law's Tale* (*It Ferhaal fan de Rjochtsgelearde*)
- *The Shipman's Tale* (*It Ferhaal fan de Skipper*)
- *The Prioress's Tale* (*It ferhaal fan de Prioress*)
- *Chaucer's Tale of Sir Thopas* (*It Ferhaal fan Chaucer oer Hear Thopaas*)
- *The Monk's Tale* (*It Ferhaal fan de Muonts*)
- *The Nun's Priest's Tale* (*It Ferhaal fan de Nonnepriyster*)
- *The Wife of Bath's Tale* (*It Ferhaal fan de Frou út Bath*)
- *The Friar's Tale* (*It Ferhaal fan de Biddelmuonts*)
- *The Summoner's Tale* (*It Ferhaal fan de Oanbringer*)
- *The Clerk's Tale* (*It Ferhaal fan de Studint*)
- *The Merchant's Tale* (*It Ferhaal fan de Keapman*)
- *The Squire's Tale* (*It Ferhaal fan de Jonker*)
- *The Franklin's Tale* (*It Ferhaal fan de Heareboer*)
- *The Physician's Tale* (*It Ferhaal fan de Dokter*)
- *The Pardoner's Tale* (*It Ferhaal fan de Oflaatkreamer*)
- *The Second Nun's Tale* (*It Ferhaal fan de Twadde Non*)
- *The Canon's Yeoman's Tale* (*It Ferhaal fan de Kanunnik syn Feint*)
- *The Manciple's Tale* (*It Ferhaal fan de Hûsbewarder*)
- *The Parson's Tale* (*De Prolooch fan de Pastoar*)

³ Sietse de Vries, "Dit boek giet oer gewoane minsken" In boek mei ferhalen oer keningen en gewoane minsken. Foar de fjirtjinde ieu wie dat wat bysûnders. Klaas Hoekstra fan Lúnbert hat "The Canterbury Tales" fan Geoffrey Chaucer oerset yn it Frysk' (*Leeuwarder Courant*, 14-01-2011): 'Wê't se ek oer praten, Klaas Hoekstra en Klaas Bruinsma net oer 'The Canterbury Tales'. As se it wol dien hiene, wie de oersetting fan Klaas Hoekstra der noait kommen. In pear jier lyn kamen se mei elkoar yn 'e kunde. Klaas Bruinsma, bekend fan it ferfryskjen fan Homearos en oare klassiken, hie de Fryske oersetting fan 'Mariken van Nimwegen' úttypt op papier. Om't er út noch yn net mei kompjûters oerwei kin, liet útjefte yn boekfoarm op him wachtsje. Hoekstra hat de tekst foar him op 'e kompjûter ferwurke. Se hawwe elkoar letter nochris opsocht en oer alles praat, mar – lykas fêststeld – net oer 'The Canterbury Tales'. As se dat wol dien hiene, hie Klaas Hoekstra witten dat Bruinsma de oersetting fierhinne klear hie, mar dat er út noch yn net mei kompjûters omgean kin en ... Ek dat is al fêststeld. Bruinsma giet derfan út, dat no't de oersetting fan Klaas Hoekstra yn 'e winkel leit, dy fan him der wol noait mear komme sil' (*Ibid.*, s. 6-7).

⁴ As men sjocht nei de regearjierren, dan wurdt de opfolging dúdlik: Edward III (1327-1377), Richard II (1377-**1399**), kening fan Ingelân), Hindrik (Henry) IV (1399-1413, kening fan Ingelân).

⁵ Chaucer syn wurken wurde ornaris yndield yn trije tiidrekken:

1. de *Frânske* tiid (1359-1372): *The Romaunt of the Rose*, *The Book of the Duchess* (1369-1372);
2. de *Italjaanske* tiid (1372-1386; Dante en Boccaccio, 'heroic couplets'): *The House of the Fame* (1378-1380), *Parliament of*

byld fan it doetiidske Ingelân te jaan. Dêrby falt benammen syn iroanyske beskriuwing fan 'e Roomsk-Katolike Tsjerke en/of geastliken op.

Eftergrûn

It is lestich om fêst te stellen wannear't Chaucer *The Canterbury Tales* krekt skreaun hat. Twa fan 'e ferhalen, *The Knight's Tale* (*It Ferhaal fan de Ridder*) en *The Second Nun's Tale* (*It Ferhaal fan de Twadde Non*), waarden nei alle wierskyn al skreaun ear't it idee foar de ramtfertelling by him op kaam. Oer it generaal giet men derfan út dat Chaucer yn 'e lette 1380'er jierren oan *The Canterbury Tales* as gehiel begûn is te wurkjen en dêrmei trochgje oant syn dea yn 1400.

Wat de struktuer oanbelanget liket de samling wol wat op 'e *Decamerone* fan Giovanni Boccaccio, dy't Chaucer mooglik op syn earste diplomatike reis nei Itaalje, yn 1372, lêzen hie. In protte wurken út dy tiid brûkten in ramtfertelling om ôfsûnderlike ferhalen mei-inoar te ferbinen, mar Chaucer syn wurk ûnderskiedt him dêrfan trochdat it yn syn gefal om hiel útinoar rinnen-de teltsjes giet, wylst de measte ramtfertellings in mien-skliklik, faak religieus, tema hiene.⁷

Ynhâld

Op in dei yn april komt der in groep Ingelske pylgers, mei dêrûnder ek de skriuwer (Chaucer) sels, gear by in herberge yn Southwark, súdlik fan Londen. De kastlein, Harry Bailey, giet ek mei. Se sette ôf op beafeartsreis nei Canterbury, dêr't de skryn fan 'e hillige Thomas Becket stiet. De groep bestiet út alderlei slach folk, fan geastliken en eallju oant hantwurkslju. Bailey stelt út om in wedstriid te hâlden yn it fertellen fan ferhalen: alle pylgers sille fjouwer ferhalen fertelle, de hinnereis twa en de weromreis jitriss twa. Hysels sil dan it bêste ferhaal útsykje en de winner sil op kosten fan 'e oare pylgers in jimmet (jûnsmiel) oanbean krije yn Bailey syn herberge.

Dêrop begjinne de pylgers ien foar ien in ferhaal te fertellen. Mei't der tritich pylgers binne, Chaucer sels ynbegrepen, soene der 120 ferhalen wêze moatte. Mar troch Chaucer syn dea is de samling stykjen bleaun op 23 ferhalen plus de prolooch fan it 24ste. Dêrby jout Chaucer net in soad omtinken oan 'e reis sels, noch oan de tiid dy't foarby giet. En ek net oan 'e plakken dy't op 'e wei nei Canterbury oandien binne. It is dúdlik dat it him eins allinnich mar om de ferhalen te dwaan wie. Omdat de pylgers in grut ferskaat oan eftergrûnen hawwe, ferskille de ferhalen dy't se fertelle sterk fan-inoar. Sa wurde de hoaske (hoflike) leafde, ferrie, deunens en oerhoer (troubrek) behannele en wurdt der

gebrûk makke fan ferskillende literêre sjenres, lykas de fabel (yn *The Nun's Priest's Tale*) en de ridderroman (yn *The Knight's Tale*).

Yndieling

De yndieling fan 'e ôfsûnderlike ferhalen binnen *The Canterbury Tales* ferskilt gauris, al komme *The Knight's Tale* en de *The Miller's Tale* altiten earst en it net foltôge *The Parson's Tale* efteroan.⁸

Bruinsma en Chaucer

Yn oersjoggen, tydskriften en kranteberjochten is amper in ferwizing te finen nei Bruinsma syn oerset-

Fowls (1380-1382), *Troilus and Criseyde* (1382-1386), *The Legend of Good Women*;

3. de Ingelske tiid (1386-1400) 'in heroic couplets, iambic pentameters [lines of ten syllables] with the rhyme scheme aa, bb, cc, and so on': *The Canterbury Tales* (1392-1400). It Ellesmere MS (26.C.9) fan Chaucer's *Canterbury Tales* is it iennichste yllustrearre hânskrift en sit yn de kolleksje fan de Huntington Library (San Marino, California).

⁶ Sjoch foar (mear) ynformaasje yn it Frysk oer de 'Canterbury Ferhalen' bgl. op Wikipedia.org. Ek: Gerbrich van der Meer, 'De Canterbury ferhalen' binne fan alle tiden. Dêryn waard oer Klaas Hoekstra syn Fryske oersetting fan 'The Canterbury tales' (*Friesch Dagblad*, 30 des. 2010, s. 9) opmurken: 'Eins brocht de oersetting fan de klassiker Mariken van Nieuwemeghen [troch Klaas Bruinsma, 2009, sth] him [Klaas Hoekstra, sth] op in idee. "Myn soan Eric, dy't in skoft de útjouwerij Elf hân hat, frege my om de printkladden fan oersetter Klaas Bruinsma yn 'e kompjûter te setten. Doe't ik letter by de presintaasje fan it boek wie, begong it my ek te jûkjen.'"

⁷ Mear ynformaasje is te finen yn: Geoffrey Chaucer, *The Canterbury Tales (a selection)*, (England: Penguin Books; Penguin Popular Classics, 1996; 342 siden) en yn: Geoffrey Chaucer, *De vertellingen van de pelgrims naar Kantelberg* (vertaald door A.J. Barnouw), (Utrecht/Antwerpen: Uitgeverij Het Spectrum N.V., 1968; 565 siden) (s. 9-30). De oersetting fan prof. dr. A.J. Barnouw is ûnder deselde titel earder ferskynd by H.D. Tjeenk Willink & Zoon n.v., Haarlem, 1930. Fierders is in nije Ingelske edysje ferskynd yn 2009: Geoffrey Chaucer: *The Canterbury Tales*, wertaald en bewurke troch Peter Ackroyd, (Penguin Classics, 436 siden). De bekendste (en bêste) moderne Ingelske bewurking is fan Neville Coghill.

⁸ Perioaden fan ûntstean: (1388-1392) – *General Prologue* en de earste teltsjes; (1392-1395) – it grutste part, mei dêrby foar it neiste ek de saneamde *Marriage Group*; (1396-1400) – de lêste ferhalen mei dêrûnder nei alle wierskyn ek *The Nun's Priest's Tale*, *The Canon Yeoman's Tale* (al kin in part fan dat ferhaal al earder skreaun wêze) en it ûnfolsleine *The Parson's Tale*.

⁹ Hans Nauta, 'Homerus in het Fries is een erezaak van veertig jaar', yn: *Trouw*, Cultuur, 6 maart 2006.

¹⁰ Oanklikke: www.ffu-fri.eu.

tings fan Geoffrey Chaucer. Yn 1970 sette er *The Prioress's Tale* oer yn it Frysk, ûnder de titel *It Teltsje fan de Priorinne*, en publisearre it yn twa dielen yn it tydskrift *De Strikel* (nû. fan okt. en des., 1970; sjoch fierderop foar in fragmint). Yn 1983 sette er ek *The Miller's Tale* oer (as *It Teltsje fan de Mounder*), en dat publisearre Bruinsma yn it blêd *Trotwaer* (ôfl. 3-4, s. 195-213).

Yn *Trouw* (6 maart 2006) trof ik yn in artikel noch in opmerking oan fan Hans Nauta: 'Bruinsma heeft net de Metamorphoses van Ovidius afgerond, en onderbreekt zijn vertaalwerk aan de *Canterbury Tales* van Chaucer voor Phaedra van Jean Racine. Van de 18000 regels van *Canterbury Tales* wachten er nog zesduizend. "Als ik genoeg tijd van leven heb ...", zegt hij enkele malen. Of hij zijn vertaaltempo dan niet wat kan opschroeven? "Integendeel." Hij streeft naar een zo getrouw mogelijke weergave en kan zijn traagheid niet helpen: "Schuldig daaraan is de tirannie van het rijmen".'

Hokfoar oersettings binne al oan te klikken?

Sûnt 23-06-2013 wiene dat: de *Algemene foarsang* ('The General Prologue'), *It teltsje fan de Mûnder* ('The Miller's Tale') en *It teltsje fan de Priorinne* ('The Prioress' Prologue and Tale'). Dêrnei moast ik, troch oare droktmen en troch eachswierrichheden, it wurk op in sêft sin sette, mar yn de maitiid fan 2017 koe ik de tried wer oppakke en haw mei help fan in hiel grut kompjûterskerm de ynliding ta it *Teltsje fan de abbekaate* ('The Man of Law's Tale') en *It Teltsje fan de Heareboer* ('The Franklin's Tale') ûnder hannen nommen. Dat is no ek te rieplachtsjen op it FFU-webstek en tagelyk in reden om der yn 'Ús eigen Taal' omtinken oan te jaan. Oanklikke en genietsje fan de treflike ferfrysing troch Bruinsma, dat is myn opset ...

'It Teltsje fan de Priorinne'

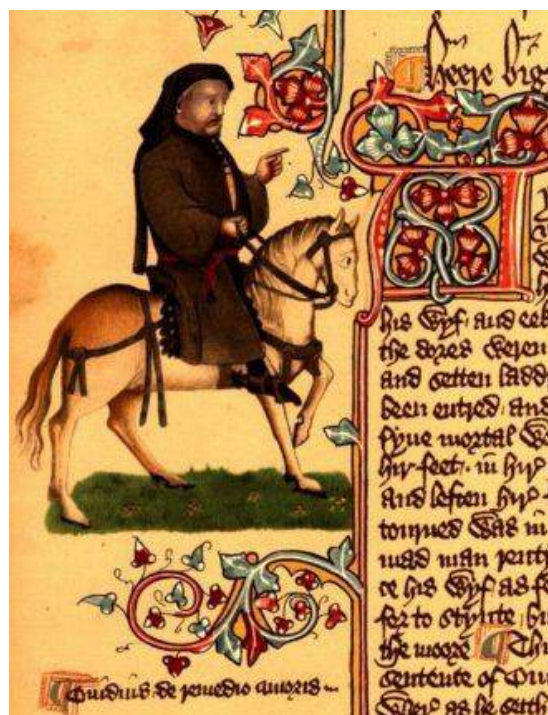
Hjirûnder folget in troch Bruinsma útkeazen fragmint út syn oersetting fan *It Teltsje fan de Priorinne* (r. 64 o/m 126).

Taljochting:

It teltsje fan de priorinne (yn 'rhyme royal') is ien fan Chaucer syn ferhalen út de samling 'The Canterbury Tales' (2 yn proaza en 22 in fersen). It is in leginde oer in sânjerrich widdoosbern. It jonkje wurdt troch de Joaden om it libben brocht om't er it earste fers fan de hymne 'Alma Redemptoris Mater' (Marije as 'Ferheven Mem fan de Ferlosser'; Ing.: 'Loving Mother of our Saviour' of 'Nurturing Mother of the Redeemer') sjongt as er troch it getto fan Lincoln rint en op wei is

nei skoalle. Nei't it bern de kiel trochsien is, smite se him op in dongbult. As syn mem him wer fynt, begjint er, as wie't in mirakel, it 'Alma Redemptoris' te sjongen.

De kristenen roppe de provoast fan de stêd derby dy't de Joaden troch wylde hynders lûke lit en dêrnei ophingje De jonge giet troch mei it sjongen fan syn *Requiem* (in mis foar de deaden) oant de abt fan de mienskip him freget wêrom't er noch altiten sjonge kin. Hy anderet dat, ek al is him de kiel trochsien, er in fisioen krige hat wêryn't Marije him in kerl op 'e tonge lei. En dat er net earder ophâlde kin of dy moat derôf helle wurde. As de abt dat docht, dan stjert it bern. It ferhaal einiget mei it neamen fan de 'Lytse Hilliche Hugh' fan Lincoln ('Little Saint Hugh of Lincoln'), in oar bern dat it slachtoffer wurden wêze soe fan Joaden.

Chaucer as pylger, út it Ellesmere Chaucer-manuskript yn de Huntington Library yn San Marino (Kalifornië)

fragmint út ‘It Teltsje fan de Priorinne’

Sa 'k sein ha, plichte yn dy Joadske gloppen
dat lytse bern, as 't dêr trochhinne gong,
fol fleurigens te sjongen en te roppen,
dat **Alma redemptoris** jimmer song.
De swietens fan de Mem fan Kristus krong
sa djip syn hert yn, dat hy liet net nei
en bid ta har en sjong bylâns de wei.

Us earste fijân Satanas, de slang,
dy hat yn 't Joadske hert syn meepsenêst,
swold' op en sei: "Hebreeër-folk, hoe lang
is dit in earlik ding en jim wol bêst,
dat sok in jonge swalket sa't him lêst
ta hún fan jim, en sjongt fan dy suzjetten,
dy't stridich binn' mei d' earbied fan jim wetten?"

Fan dat stuit ôf spanden de Joaden gear,
en driuw dizz' ûnskuld út 'e wrâld yndie:
in moardner hierden hja ta dit affear,
dy't yn in steech in stikem plakje hie.
En doe't it bern bylâns dy harne gie,
griep dy ferflokke Joad him, kniep him hurd,
snie ôf syn kiel en smiet him yn in put.

Ik sei dat yn in húske, dêr't dy Joaden
har yngewant útklinzgjje, hja him keild ha.
O flokt folk fan Herodes nijste moarden,
wat kin jim kwea bedoelen jim ta heil ha?
In moard komt út, wiswier, dat sil gjin feil ha,
benammen as it om Gods eare giet.
It bloed ropt lûd oer jim ferflokke died.

O martler, knotte oan de famme' keinens,
no meisto sjong' en folgje jimmeroan
it wite Laam dat giet yn himelreinens;
wêrfan't de grutt' evangelist Sint Jan
op Patmos skreau, dy't seit dat ûnbedoarn
gean mei dat Laam en sjonge nij en nesk
hja dy't nea froulju koenen nei it flesk.

De earme widdo wachte hiel dy nacht,
wacht' op har lytse bern, mar om 'e nocht.
Dêrom, sadree't hja seach it dageljocht,
mei't antlit bleek fan frees en eftertocht
hat hja op skoall' en oarrewi him socht,
oant lang om let hja hearde by't gesyk;
hy wie it lêst sjoen yn de Joadewyk.

Mei memme dearnis yn it boarst besletten,
wie hja, as ien dy't slein is yn 'e sinnen,
nei elts plak dêr't hja him fermoede, setten.
dêr't hja foar 't neist har bern tocht sjen te kinnen.
En Kristus' Mem, sêftmoedich en te minnen.
rôp hja aloan; it lêste dat hja wrocht
wie dat hja 'm mank dy flokte Joaden socht.

Hja freg' en bea yn har bekommernis
oan eltse Joad dy't wenne op dat stede,
te sizzen oft har bern foarby gien is.
Hja seine: "Nee", mar Jezus Syn genede
joech nei in lytse set har yn 'e rede,
dat op dat plakje om har soan hja kriet,
dêr't men him yn in put beside smiet.

O grutte God, dy't wêzenje Jo rom
út mûlen fan ûnskuld'gen, sjoch Jo macht!
Dy prachtige robyn fan't martlerdom.
dy edelstien fan keinens, dy smaragd,
dy't mei tekurven kiel lei nei de slacht,
song **Alma redemptoris** dêr't er sonk,
sa lûd dat hiel it plak dêrfan wjerklonk.

[...]

‘In boarne fan ellinde foar sneue Hollanners’: in reaksje op it opinyestik fan Vincent van Heuven yn de LC fan 5 febrewaris 2018

Ed Knotter

*F*oar in Hollanner soe de útspraak fan ‘ús heit’ gjin probleem wêze, as dy mar wit dat ‘ú’ de gewoane ‘uu’ fan ‘Truus’ is. Mar hoe moat it no mei ‘iepen mienskip’ en ‘it giet oan’? De kreative Fryske útspraak fan ‘iepen’, ‘mien’, ‘giet’ en ‘oan’ soe, neffens in krantestik, foar de trochsneed net-Fries in boarne fan ellinde wêze.

‘Utspraak Fries is lastiger dan u denkt’

Yn in opinyestik yn ‘e *Ljouwerter Krante* fan 5 febrewaris 2018 nimt Vincent van Heuven, mjirkes heechlearaar fonetyk, it op foar de net-Frysktalige dy’t it dreech hat mei de útspraak fan twalûden yn it Frysk. De ‘Hollander’ komt der yn it stik mar min ôf; dy soe twalûden net hearre kinne, wat fansels net wier wêze kin. It hat ommers neat mei syn earen te meitsjen. It sil grif net de bedoeling fan Van Heuven wêze om mei de konklúzje ‘de Hollander doet zijn best, maar kan niet beter’ de net-Fryskprater, in telefyzjepresintator noch wol, bespotlik te meitsjen. It is sneu foar dy Hollanner, dat er net better kin en dêrom yn beskerming nommen wurde moat.

As Frysktalige skoalbern flaters meitsje yn it Hollânsk, oft dat no op it mêd fan de útspraak is, yn ‘e sinbou of op hokfoar mêd fan de taal dan ek, dan wurdt al gau fêststeld dat der sprake is fan in ‘taalefterstân’. It giet dan om in taalefterstân yn it Hollânsk; in taalefterstân yn it Frysk falt blykber net op en wurdt net iens beneamd. In tige ûngelikense situaasje!

Positive wurdearring, mar ...

As in net-Frysktalige besiket om Frysk te praten, is it neat net slim dat er flaters makket. Soks heart by in lear- en oefensi-

Audrey Hepburn as Eliza Doolittle yn *Pygmalion*

Wurdt der wol genôch flyt dien op de Fryske útspraak?

tuaasje. Dat syn memmetaal yn syn útspraak troch-
klinkt, hat sels wol wat ynnimmends. Wy moatte syn
besykjen posityf wurdearje. Mar it wurdt al oars as op
de ‘nasjonale’ stjoerder, NPO, it Hollânsk optwongen
wurdt (want dat soe ommers de taal foar eltsenien yn it
lân wêze) en it Frysk as twadde taal fan it lân net serieu-
sommen wurdt. By in goede tarieding fan in tf-úts-
tjoering oer Fryslân heart op syn minst, dat der flyt
dien wurdt op de útspraak fan inkelde krúsjale en ka-
rakteristike termen, lykas *iepen mienskip*. Dat wurdt by
oare talen ek dien; dêr is hast nea wat op oan te merken
en dat tsjûget fan (taal)respekt. Dat fatsoen of respekt
liket der allinnich te wêzen foar grutte(re) talen, mar
wêrom soe dat net jilde foar lytse(re) talen? Dêr sprekt
arrogânsje út: minderheden moatte harren plak witte ...
Yn in dominante kultuer skine se neat oer lytsere kul-
turen witte te hoegen. De fraach ‘do you understand
English’ wurdt komselden steld, mar de fraach ‘verstaat
u wel Fries’ nammerste faker, want it Frysk wurdt dan
mar al te gau oan ‘e kant skood.

Gewoan goed útlizze

It giet no lykwols net om it ferstean, mar om it
útsprekken, en wol it útsprekken fan twalûden. Om
in twalûd, lykas *ie* yn *giet*, hearre te kinnen en it dêrnei
út te sprekken, moat der efkes wat útlein wurde. En
dat docht Van Heuven yn it bedoelde krantestik. Hy
kin dat as de bêste; it is ommers syn fak. Op Afûk-kur-
sussen foar net-Frysktaligen wurdt dat ek wiidweidich
dien; it heart by de basisstof en is wier net slim. It is
suver misledigjend om te tinken dat in net-Frysktalige
(yn it stik fan Van Heuven: ‘de Hollander’) it net be-
gripe kinne soe. Dat de Hollanner dat net leare kinne
soe, is fansels ûnsin, want yn *bier* brûkt er itselde (ôfge-
ande) twalûd. Der moat al eksplisyt op wiisd wurde,
want it twalûd *ie* komt yn it Hollânsk allinnich foar de
r foar en net foar de *t*, of oare bylûden. Dat it twalûd
yn it Frysk al foar oare konsonanten foarkomt, kin ge-
woan útlein wurde. Dat helpt mear as begrutsjen mei
de earne Hollanner. Yn in Fryske ferzje fan *My Fair
Lady* soe it oefensintsje ‘It giet oan mei de iepen
mienskip’ net misstean.

‘Netjes’

Eliza Doolittle moat leare om it lûd yn *rain* net op syn
plat-Londensk as *ai* út te sprekken (tink oan *ús heit*),
mar mear as *ee*, lykas yn *fee* en *see*. Yn it krantestik
wurdt dy útspraak ‘netjes’ neamd. Dêr sit in wurdear-
ring efter en dy krije wy allegearre fan skoalle mei. It
lange e-lûd is dus ‘kreas’. Is it wol oan fonologen om
sa’n kwalifikaasje te jaan? Want wat is der kreas oan en
wat soe der ûnkreas wêze oan oare (twa- of trije)lûden?

Yn ‘e Wâlden soe men ien sizzen hearre kinne: ‘Wy
kreje reen yn it wykeen’. Wat in kreaze ee-lûden, net!
Yn Klaaifrysk soe it wêze, dat we ‘rein krije yn it wyk-
ein’ (de útspraak seit himsels).

Kreas, of net, elts dy’t yn Nederlân op skoalle sitten
hat, begrypt samar wat der bedoeld wurdt mei ‘netjes’.
Mar dochs is it net sa’n gaadlike oantsjutting, om’t it
subjektyf út it Hollânsk wei tocht is. Ut ‘e fonetyk wei
falt it better en objektiver te omskriuwen. En dat is dan
ek de taak fan fonologen. Yn it ûnderwiis yn Nederlân
komt fonetyk amper oan ‘e oarder. It striidpunt by
ûnderwiislju is jimmeroan de ferhâlding tusken prak-
tyske taalfeardichheden en taalskôging, koartsein: **li-
teratuer** foar **grammatika** oer. Nei in lange perioade
fan deeglik grammatika-ûnderjocht waard yn ‘e twad-
de helte fan ‘e tweintichste iuw it ynsjoch jaan yn taal-
struktueren spitigernôch hieltyd mear loslitten en
kaam de klam op literatuer te lizzen. Mar dêr liket no
wer wat feroaring yn te kommen mei linkenoan wat
mear omtinken foar de grammatika, dêr’t de fonology
in ûnderdiel fan is. It is te hoopjen foar de Hollânska-
lige dat fonology yn it ûnderwiis better syn gerak kri-
get, want dan hoecht de útspraak fan (Fryske) twalûden
foar him net sa’n ‘boarne fan ellinde’ te wêzen.

Noch efkes werom nei ‘ús heit’ oan it begjin fan it stik.
It ienlûd *ú* (yn it Hollânsk werjûn mei *uu*) sil gjin
probleem wêze, mar de ‘ellinde’ fan it twalûd yn *heit*
wurdt neat fan sein. Yn ‘e útspraak fan *heit* of *hijt*

¹ Sûnt in jiermannich stiet der alle wiken yn de *Ljouwerter
Kranke* in Hollânsktalige (!) rubryk oer neologismen yn it
Frysk: *Nij Frysk Wurdboek (nFW)*. Dêryn wurdt frege om
gaadlike termen foar moderne, almeast Ingelske, wurden en
útdrukkingen. Om’t it foar in soad krantelêzers faak net dúdlik
wêze sil wat de ynhâld fan sa’n nuveraardich wurd of
útdrukking wêze mei, kin somtiden de fraach steld wurde oft
der wol ferlet is fan in nij Frysk wurd. Mar lykwols is it sykjen
om Fryske nijfoarmings in aktiviteit dêr’t blykber gâns wille oan
belibbe wurdt. Der spilet hiel wat kreativiteit yn mei en it
boartsjen mei wurden en betsjuttings soarget sûnder mis foar
ferriking fan de wurdskat. Sa kaam ris foar fegetariër de Fryske
fariant *fleismijer* (ien dy’t fleis *mijt*) op it algemint. Ien dy’t wol
graach fleis yt, soe in *fleismeier* neamd wurde kinne (want dy
mei graach fleis). De behearder fan de rubryk fûn it in kostlike
fynst, mar dy sei der al by, dat it ferskil yn de útspraak fan de
twa tsjinstelde begripen net te hearren wie! Ai, dêr wied er mis
mei. Soe Van Heuven tocht hawwe dat Asing Waltheus sa’n
sneue Hollanner (yn dit gefal sels in sneue Fries) wie, dy’t it
(Fryske) ferskil tusken *ij* en *ei* net hearre kin? Einliks **kin**
eltsenien dat ûnderskied wol hearre, mar dan moat soks earst
leard wurde! Fansels kin prof. Van Heuven dat ienfâldichwei
útlizze, mar eltse Afûk-lesjouwer kin dat likegoed, hear.

sjocht/heart de Hollanner gjin ferskil. Mar dan blykt alwer syn taalefterstân. Der is foar him gjin útspraakferskil tusken b.g. de wurden *mei* en *mij*, mar al betsjuttingsferskil. Yn it Frysk is der betsjuttingsferskil tusken *mij* en *mei*, mar ek útspraakferskil.¹ Yn it Hollânsk is der gjin ferskil yn 'e útspraak fan *ei* en *ij*. Dat is wat lestich, want dan kin it foarkomme dat de

betsjutting allinnich dúdlik wurdt út 'e skriuwwize, bygelyks by *leiden* en *lijden*. Dan komt altyd de fraach: is dat *mei* in 'koarte ei' of in 'lange ij'? Soe it wêze kinne dat der yn it Hollânsk mar ien útspraakmooglikheid is fan de *ei* en de *ij*, omdat de iene 'netjes' is en de oare net? Dat is dan wol hiel 'apart'!

Friesch Dagblad, 09 septembar 2017, pagina 26.

De wetlike posysje fan it Frysk wurdt yn it ûnderwiis hieltyd mear útholle

It wurdt skoallen makliker makke om in dielûntheffing oan te freegjen foar it Frysk. Minister Plasterk is der wiis mei, mar foar it Frysk is it systeem fan ûntheffingen de deastek as der neat feroaret.

Opiny

Geart Tigchelaar

Minister Plasterk lit yn in brief oan de Twadde Keamer witte dat er wiis is mei it ûntheffingsbelied fan de Provinsje Fryslân. Fansels, wat mear dielûntheffings oft der takend wurde, wat minder Frysk oft der jûn hoegt te wurden. Syn redenaasje is lykwols dat wannear't skoallen dielûntheffing hawwe, der alteast gjin folsleine (alhiele) ûntheffing oanfrege wurdt.

Dy argumintaasje is oars net as it goedpraten fan de behyplike situaasje dêr't it ûnderwiis yn it Frysk al sa lang yn sit. Skoallen moatte sels oanjaan as der draachflak is foar it Frysk.

De swierrichheid mei de provinsjale beleidsregel is dat der keazen wurdt foar differinsjaasje op skoalnivo en net op learlingenivo

Lossjoen fan it feit hoe't je dat mjitte en wa't fêststelt wat genôch draachflak is, is it feit dat it hjir giet om klearbare diskriminaasje mei't itselde net jildt foar it Nederlânsk en it Ingelsk. Sa wurdt de wetlike posysje fan it Frysk útholle.

Der wurdt noch mear diskriminearre wannear't op it aljemint komt dat foar ûntheffing der nei de omgongstaal sjoen wurdt yn de omjouwing fan de skoalle. Diskrimi-

naasje om't dat kritearium bygelyks net foar it Ingelsk en yn guon situaasjes ek net foar it Hollânsk jildt. Want dan soe it fak ek foar ûntheffing yn 'e beneaming komme kinne.

Yn in artikel yn it *Friesch Dagblad* fan 29 augustus wurdt terjochte de aksjegroep Sis Tsiis oanhelle dy't stelt dat skoallen dy't no in folsleine ûnderwiisferplichting hawwe anst makliker in dielûntheffing krije sille. It wurdt nammentlik de skoallen makliker makke om in dielûntheffing oan te freegjen om sa it Frysk op 'e skoalle yn te koart-sjen. En it is krekt in fûneminteel minskerjocht om ûnderwiis yn jins memmetaal te krijen dêr't Sis Tsiis him sterk foar makket.

Differinsjaasje

De swierrichheid mei de provinsjale beleidsregel is dat der keazen wurdt foar differinsjaasje op skoalnivo en net op learlingenivo. Dat wurdt dan 'maatwerk' neamd om't sa de skoalle it ûnderwiis yn it Frysk no nei eigen ynsjoch ynrichjochtje kin.

In Frysktalich bern yn Ljouwert wurdt sa maklik ûnderwiis yn it Frysk ûntsein as de skoalle allinne kiest foar it profyl fan it ferstean fan de taal. Wannear't der sjoen wurdt op learlingenivo soe hy of sy wol it Frysk skriuwen leare en soe bygelyks in net fan-hûs-út-Frysktalich bern earst oan it wurk gean mei it ferstean en lêzen.

Natuerlike differinsjaasje dus, lykas dat sa is by alle fakken, mar de Provinsje legitimearret troch de kar foar in seleksjesysteem fan profilen it ûntdûken fan it ûnderwiis yn it Frysk. Plasterk tinkt dat troch minder it wol better wurde sil sûnder rekken te hâlden mei de needsaaklike rânebetingsten as oplieding en tafersjoch. Foar it Frysk is it dus de deastek as der neat feroaret.

Geart Tigchelaar wennet in Ljouwert. Hy is bestjoerslid fan de Feriening Frysk Underwiis en lid fan de aksjegroep Sis Tsiis

Mei in fakkeloptocht troch Ljouwert frege de aksjegroep Sis Tsiis yn desimber ferline jier omtinken foar de posysje fan de Fryske taal yn it ûnderwiis. Foto: Hoge Noorden/Jacob van Essen

Ferrekke

De lêste tiden komt men it tiidwurd *ferrekke* en it bypassende eigenskipswurd *ferrekt* nochal ris tsjin yn 'e *Ljouwerter*. Ek sûnder it missende haadwurd *ferrekkeling* (mispunt, kloatsek) is it sa al platternôch. No haw ik alle trije wurden sels wol op foarrie, mar wa hie tinke kinnen, dat lju fan kwizekwânsje dêr ek mei fertroud wiene?

1. Yn de *LC* fan krekt foar of krekt nei de lêste nijjiersdei stiene de wurden *ferrekte dreech* fan Harry Oosterman, boargemaster yn Eaststellingwarf. Wát 'ferrekte dreech' wie, is my ûntkommen.

2. Yn it stik 'Help de bern út it kalifaat' wurdt frou Jeanne Diele-Staal, bern fan in NSB'er, oanhelle. Sy hat it oer de bern fan Nederlânske IS'ers yn it kalifaat fan Abu Bakr al-Baghdadi: 'Dy bern binne slachtoffers en Nederlân lit har *ferrekke*' (*LC*, 3 febrewaris 2018).

3. In pear dagen letter wol it de mjrkes heechlearaar Ulli Jesserun d'Oliveira eins net oan, dat it regear Nederlânske bern fan IS'ers yn Syrryske kampen mar ferkommerje en *ferrekke* litte wolle soe (*LC*, 7 febrewaris 2018).

4. Sytse Faber, earder Twadde Keamerlid en boargemaster fan Hoogeveen, oer de krekt ferstoarne âld-minister-presidint Ruud Lubbers: 'Hy koe *ferrekte* handich operearje' (*LC*, 15 febrewaris).

5. Minister Kaja Ollongren (D66) hat suver temûk ôfweefd mei it wetsútstel om Hollânsk en Frysk yn de grûnwet op te nimmen. Geart Benedictus, âld-lid en ûnderfoarsitter fan de Steaten en âld-Earste Keamerlid hie him dêr oars wakker foar spand, dat dy fiede him fernukt: 'Dy ferrekte VVD'ers ek. Altyd itselde gedonder!' (*LC*, 24 febrewaris 2018).¹

6. En de *tsjerke*? Dy soe wol net passe wolle yn it rychje fan iepenbier bestjoer, wittenskip en polityk. Mar dochs foel it wurd *ferrekt* snein 4 maart (2018): yn de Earnewâldster Agnes-tsjerke hie de Akkrumer mjrkes dûmny Jehannes van der Meer it oer dy *ferrekte* politike partij — oars sûnder dy te beneamen.

Genôch bewiis dat de wurden *ferrekke* en *ferrekt* de hegerein hiem en eigen binne. En wat de iene mei, is dêrom de oare ek tastien. Sadwaande kinne wy de wurden mûnling en skriftlik ek brûke. En dat betsjut in stikje *taalferriking* foar alleman en wrâld.

Bertus Jans Postma

¹ Under it ûnderhanneljen foar in nij regearakkoart woene CDA en KU beide it Hollânsk en it Frysk yn de grûnwet hawwe, mar VVD (en D66) nê.

Opmerking: de ûnderstreke sin yn de lofter kolom hjirboppe stie yn de krante read ôfprinte.

Sis Tsiis hat syn slinger wol

Yn har 'commentaar' sketst Saskia van Westhreenen (LC, 19-2-2018) in byld fan in ferskuord Sis Tsiis. Hja 'sjocht' in mankelykmeitsjend tafriel fan 'losers' dy't mei pompebledsjes, fakkeltsje, fluitsjes en spandoekretoryk oer bernerjochten op wei binne nei de ûndergong fan harren doelen. Der wie ek wat geraas op Facebook, mar dat is hyn ofte nei net foldwaande om ta sa'n byld te kommen. Wêr hat hja dat dramatyske byld wei? De evolúsjonêre psychology soe grif helpe kinne om dy frage, ek foar har, te beäntwurdzjen.

Yn ús minskerein binne troch de evolúsje tinkpaden ynsliten dêr't men mar dreech troch hinne prippe kin. Sa'n tinkpaad is bygelyks it idee dat alles in oarsaak hat. De soartgenoaten fan ús fiere foarfaars dy't yn harren reptiletijd leauden dat it gerissel dat se efter harren hearden, *tafal* wie en gjin oarsaak hie, hawwe gjin neiteam krigen. Hja waarden foar de peartiid al opfretten troch de rôfdieren. Ús foarâlden, dy't ál fan de oanwêzigens fan ferkeardelingen útgjene, binne faaks in pear kear om 'e nocht útnaaid, mar hja joegen harren genen wol troch oan in folgjende generaasje.

En sa is it ek kommen dat it jin graach oan wol dat alles wat men docht en *goed* útpakt, in gefolch is fan de *eigen treflikens*. Dêr stiet foaroer dat alles wat *ferkeard* útpakt, in gefolch is fan *domme tsjinslach* ('*pech*'). Foar *jins tsjinstanners* is it gauris krekt oarsom. Al harren *goede setten* wurde dan skood op *poer gelok* en wat se *ferkeard* dogge, komt sadwaande fan harren *sleauwens* en is *eigen skuld*.

As men it ien kear wit, dan sjocht men it rûnom om jin hinne. In foarbyld út ien fan ús (steats)nasjonale media: in pearke út de Amsterdamske folkswiken, sa te hearren, wie yn Frankryk op fakânsje en hja woene sinasapels keapje. 'Hou muts koste deze sinaasappels?', wie harren frage. De merkkeapman begriep it net. 'Ze spreken hier ook geen woord over de grens, hé', wie doe de reaksje tsjin de man mei de mikrofoan. Nei harren betinken mankearre der neat oan harren Ingelsk; harren tsjinslach wie no wer krekt dat hja sa'n domme

Frânsman troffen hiene. En dy keapman tocht fansels: 'Wat sykje dy domme Hollanners hjir eins?'

Dat tinkpaad soarget foar in soad misferstannen tusken minsken fan ferskillende kultueren en men neamt dêrom soks ek wol in *kultuerkleau* (Ingelsk: *cultural gap*).

In foarbyld: foar minsken mei in ljochte hûd is it dreech om harren foar te stellen hoe't it libben derhinne leit foar minsken mei krekt in slach donkerder fel. Dy lêsten wurde gauris konfrontearre mei sokke kwealike foaroardielen dat se der hast mismloedich fan wurde. As dy donkere minsken dan de symboalen fan diskriminaasje dy't harren it meast yn it each springe, lykas Swarte Pyt, oangripe om harren efterstelling oan de oarder te stellen, dan komt de wiere reden fan sa'n Swarte Pite-aksje mar amper by it ljochtere folk binnen; teloarstelling oer it fersteuren fan in bernefeest, dat hat by de measten fan harren dan de boppetoan.

Wêrom steane minsken mei in ljochte hûd net iepen foar de klachten fan diskriminaasje fan donkere minsken? Dat is omdat yn it efterlizzende slavernijferhaal de blanke de rol fan de ferkeardeling hat. De blanke doge net en de swarten hawwe tsjinnichheid. Dat moat yn blanke hollen earst omkeard wurde, ear't it besef trochkringt dat it *harren eigen tekoart* ('*domme pech*') is dat dy oaren harren de freugde fergalje. Hja tinke dat it *de skuld fan de oaren* is, dat se dêrfoar oanpakt wurde. Dat it sa wol dreech wurdt – yn dit gefal – foar blank en swart om inoar begripe te kinnen, komt ek fan dy niisneamde kultuerkleau.

Yn it 'commentaar' fan Saskia van Westhreenen is der ek sprake fan sa'n *kultuerkleau*. Mei har eigen eftergrûn en referinsjeramt, as 'lid' fan de groep mei de dominante Hollânske kultuer, kreëarret se sadwaande in folslein oar byld fan de aksjes fan *Sis Tsiis* as dat de Fryske aksjefierders der sels fan hawwe.

Út dat eachweid wei falt it har nochal maklik om oan de efterstelde kant 'ferliezers' te sjen. Dat is per definysje sa: it is in tautology. Mar frou Van Westhreenen kin it ek noch hiel goed ferklearje – dat seit himsels, want tsjin in definysje falt ommers neat yn te

lizzen –: alles wat wy as aksjefierders dogge, makket dat wy wol ferlieze moatte, sjoen ús sneue spandoekretoryk oer bernerjochten, ús lytse groepkes, ús domme pompebledsjes, ensfh.

Dêrby identifisearje minsken harsels net gau mei ferliezers, dat is ek in psychologysk feit! Dus eigen skuld, grouwe bult ... Sa'n rasjonele ferklearring kin se bewust konstruearje en it 'gefoel', dat dy ek noch wier is, komt troch it tinkpaad yn har reptilebrein. Dat oerâlde brein makket har wiis dat se in 'superieur ynsjoch' hat as it om ús taalaksjes giet. En dat liedt wer maklik ta projeksje fan de 'skuld' op dy 'sleauwe aksjefierders', dy dogge it ferkeard en doge dus net.

Wy geane lykwols net de dyk op om te demonstrearjen tsjin de groep dy't de Hollânske en Hollânsktalige kultuer represintearret. Dy minsken hawwe der likemin foar keazen om yn dy groep te sitten. En wy hawwe der net foar keazen om Friezen en Frysk te wêzen (al hawwe wy dêr fansels gewoan gelok mei hân!). De skuldfrage is dus net oan de oarder.

Wy wolle de politisy op ûnderskate wizen wol witte litte dat se yn de gaten holden wurde en sadwaande presje útoefenje. En wy wolle benammen ek ús eigen lânslju bewust meitsje fan ús kulturele rykdom. Net om harren te oertsjûgjen fan in tafallige 'miening' dy't *Sis Tsiis* goed útkomt, mar om blike te litten dat de Friezen goud yn hannen hawwe, mei ús *eigen* aardich unike taal, kultuer en skiednis.

En dat blykt net iens sa dreech te wêzen, sa is myn persoanlike ûnderfining; al hoe sneu oft it tafriel der mei in Hollânske bril op ek út sjen mei. Wy komme mei ús aksjes in soad minsken tsjin dy't it wurdearje dat der no einliken ris guon de dyk op geane foar it Frysk. Dy wurdearring kin men fansels in pear kear uterje, mar ien kear komt hooplik it momint dat se sizze: 'De oare kear dogge wy ek mei!' En sa fernimme wy dochs dat der wat oan it feroarjen is. It wurdt normaler om jin net langer as twadderangs boarger te beskôgjen en jin net mear daliks by it earste Hollânske wurdje fan in oar te ferbrekken. De bewustens groeit.

Dat sil frou Van Westhreenen mei de tiid grif ek wer goed ferklearje kinne. Har âld reptilebrein sil har dan foarskriuwe dat it ús 'stom gelok' wie dat it Frysk de earste taal wurden is, ek op ús skoallen.

Piter Dykstra

bat ûndersyk dien nei it ûntstean fan groepsmienings by de RUG, fiert aksje mei Sis Tsiis en wennet yn Mitselwier.

Gery Veldhuis ...

In nije kommissaris

Wy hawwe der alwer in kommissaris by, diskear net ien fan Kening Willem Alexander mar ien fan minister Ferdinand Grapperhaus fan Justysje en Feiligens. Hy hjit fan *Gery Veldhuis*, is hikke, berne en tein yn Twinte en hy giet, foar Oscar Dros yn 't plak, oer de plysje yn ús lân. Yn de *Ljouwerter* fan 10 febrewaris (2018) is er ús bekend makke.

It soe faaks noch oer te kommen wêze dat er ús taal net praat, mar hy wol ek út noch yn gjin Frysk leare. En syn ferwar? 'As ik minsken Twintsk praten hear dy't dy taal net fan thús meikrige hawwe, dan tink ik altyd: dat is net echt. Dy yndruk wol ik mei myn bryk Frysk net meitsje. Ik bin sa net.' En gekoanstekkerich: 'Haw ik dat sa kreazernôch útlein?'

1. It is in lytse feroaring fan in âld ferlechje. Doe't yn 1970 Hedzer Rijpstra út Almelo wei, dêr't er boargemastere hie, hjir kommissaris fan de Keninginne wurden wie, wie syn útwynsel dat it Frysk in te moaie taal wie om fan him bedoarn te wurden.

2. In Frysk-pratende Tukker? Dat neamt V. 'net echt'. En as Grapperhaus him Hollânsk praten heart dy't dy taal net fan thús meikrige hat, dan tinkt de minister altyd: Veldhuis, Veldhuis, dat is net echt.

De nije kommissaris fertsjinnet hjir in part fan 'e kost, mar hy praat hjir yn Fryslân de taal fan Hollân. Hoe oars is ús eigen kommissaris.

Bertus Jans Postma, Bitgummole

It ‘Europeesk Hânfêst’ en it ûnderwiis yn it Frysk oan wjerskanten fan de steatsgrins, benammen yn ferbân mei de mooglikheid ta it oanspannen fan juridyske prosedueren (III)*

Ynlieding

De wichtichste fraach fan dit artikel hat te krijen mei it probleem hoe’t ferantwurdlike oerheden (ek) juridysk twongen wurde kinne om serieuus wurk te meitsjen fan it Frysk yn it (hiele) ûnderwiis.¹ Derby jou ik net allinnich rom omtinken oan de swierricheden yn Westerlauwersk Fryslân, mar ek oan dy yn Noard-Fryslân (Sleeswyk-Holstein, Dútslân).

Yn dit tredde part stiet benammen de gong nei de *rjochter* sintraal, om te besykjen lâns dy wei ús ûnderwiisrjochten folslein ôf te twingen (sjoch foar it earste en twadde part *Nij Frisia*, nrs. III en IV, 2017).

It Hânfêst en de gong nei de rjochter

Foarsafier’t ik it no besjen kin, is in gong nei de rjochter net alhiel sinleas as it om frij konkrete bepalingen giet as dy net of lang net goed neilibbe wurde. Dat is neffens my it gefal mei kêst 8 fan it Hânfêst. En yn dat kêst komme allinnich noch mar in part fan ús natuerlike mienskip- en ûnderwiisrjochten op it aljemint. Yn it ‘*Oanfalsplan Frysk. Nei in fersterking fan de posysje fan it Frysk yn alle maatskiplike domeinen*’ út 2008 (Drachten/Ljouwert, 2008, 2de pr.; ek oan te klikken op www.ffu-frl.eu by ‘aktiviteiten & brieven’, 2008) gean ik mei oaren wiidweidich yn op ús efterstâns- en

efterstellingssituaasje yn ‘Haadstik II. ûnderwiis en wittenskip’ (s. 16-32). *De needsaak fan it folslein neikommen fan kêst 8 fan it Hânfêst en it ferplichtsjen fan it Frysk yn bgl. it middelber beropsûnderwiis (mbû, s. 27-29) en it spesjaal ûnderwiis (de Expertizesintra, s. 26-27)* wurdt dêryn ek beklamme.⁴³

De *Ried fan de Fryske Beweging* en de *Feriening Frysk ûnderwiis* (FFU; www.ffu-frl.eu) hawwe dêr yn de rin fan de jierren hieliten mar wer op oanstien by it Ryk en de Provinsje, mar de fertuten binne tige lyts en slim ûnfoldwaande. Noch altiten binne bygelyks de oanbelangjende kêsten yn de *Wet op de Expertisecentra* (WEC) yn dy spesjale foarm fan primêr en fuortset ûnderwiis folslein yn striid mei kêst 8 fan it Hânfêst op datselde mêd.⁴⁴ De ekspertizesintra falle neffens my ek ‘gewoan’ ûnder de ferplichting yn it Hânfêst. It wurdt dus heech tiid foar swierder geskut en dêr heart ek de *juridyske* striid by. It Frysk is noch lang net *substansjeel* (basisûnderwiis) en *yn-tegraal* (fuortset ûnderwiis) opnommen yn it ûnderwiis. Neffens in ûndersyk fan B. de Jager en C. van der Meer (fan Mercator) út 2007 soe ‘substansjeel’ *mear as seis oeren Frysk yn de wike* wêze moatte.⁴⁴ En it Frysk is ek noch lang gjin *yn-tegrearjend* part fan it learplan fan it fuortset ûnderwiis, lykas de oanbelangjende bepaling út it Hânfêst (kêst 8, earste lid, ûnderdiel c iii) wol.

Sytze T.
Hiemstra

¹ It foarste part fan dit artikel hat stien yn *Nij Frisia* (jrg. LVI, nû. 3, sept. 2017, s. 11-20). De behyplike situaasje fan it Frysk yn it ûnderwiis yn Westerlauwersk Fryslân en yn Noard-Fryslân (Sleeswyk-Holstein, Dsl.) stiet yn it folsleine artikel sintraal.

De FFU hat de lêste jierren dat tekoart hieliten op de wurklist stean hân en it Komitee/de Kommisje fan Saakkundigen

Feriening Frysk ûnderwiis (FFU)

(CoE) fan de Ried fan Europa dêrop geregeld yndachtich makke (it lêst noch op 20-03-2016). Dr. Alex Riemersma, lektor Frysk en Meartaligens, hat itselde dien mei syn ‘*General Introduction Frisian in education*’ (ferzje 30-03-2016).⁴⁶

Ein 2016 ferskynde wer in nij rapport (5th monitoring cycle) fan de Ried fan Europa oer de tapassing fan it Europeesk Hânfêst (*European Charter for Regional or Minority Languages*) mei in ferslach fan de kommisje fan saakkundigen (*Committee of Experts*) en mei oanbefellings fan de ministers (*Committee of Ministers of the Council of Europe*). Harren twadde oanbefelling is ‘continue to strengthen the teaching of and in Frisian at all levels of education’ (s. 8).⁴⁷

Ek as der foech delegearre wurdt fan it Ryk nei provinsjale of gemeentlike autoriteiten, dan bliuwt it Ryk noch ferantwurdlik foar de ymplemintaasje fan it Hânfêst. It binne *wetlike* ferplichtings (‘legal obligations’).⁴⁸ It soe my wol hiel nuver en wûnderlik talykje as it Ryk dêr dan net fia in *rjochterlike* wei op oansprutsen wurde kinne soe ...

Yn dat nije rapport fan de Ried fan Europa oangeande de tapassing fan it Hânfest makket de kommisje fan saakkundigen (CoE) in stikmannich wichtige ynljeddende opmerkings oangeande it ferlienen fan **parsjele** frijstellings fan guon doelstellingen (sjoch de profilen op in oare plak yn dit artikel) troch de Provinsje en dat soe wolris yn striid wêze kinne mei de troch it Ryk ûnderskreaune bepalings.⁴⁹ En alwer, it soe wol hiel frijemd wêze, as sa’n konkrete saak yn Nederlân net fia in juri-dyske proseduere toetst en rjochtset wurde koe. Men libbet ommers yn in ‘rjochtssteat’ en net yn in banane-republyk ...

De kommisje fan saakkundigen (CoE) fan de Ried fan Europa rint alle ûnderskreaune bepalings fannijs by del

⁴³ *Oanfalsplan Frysk. Nei in fersterking fan de posysje fan it Frysk yn alle maatskiplike domeinen*, gearstald troch drs. S.T. Hiemstra (skriuwer Feriening Frysk ûnderwiis, einredaksje) yn de mande mei drs. P. Bergsma (Pedagogysk Wurkferbân fan de Fryske Akademy), dr. J. van der Bij (foarsitter Ried fan de Fryske Beweging), drs. T. Dykstra (foarsitter Feriening Frysk ûnderwiis), prof. dr. R. Salverda (direkteur Fryske Akademy), dr. R.W. Valk (skriuwer Ried fan de Fryske Beweging), Drachten/Ljouwert, 2de útwreide printinge 2008, 100 siden. De siden 16-32 hannelje oer it Frysk yn ûnderwiis en wittenskip, wylst de dêrby hearrende noaten nrs. 53 o/m 103 op s. 66-83 in wiidweidige taljochting jouwe.

⁴⁴ Sjoch ek: Sytze T. Hiemstra, ‘It Frysk yn it Spesjaal ûnderwiis; in ûnderwiistragedzje’ (Us eigen Taal [19]), yn: *Nij Frisia. Tydskrift foar Fryske Striid en Skriftekennisse*, jrg. LXIV, nû. 2, juny 2016, s. 9-15. Dat artikel jout in goed oersjocht fan it jierrenlange krewearjen fan Hiemstra en letter fan de FFU yn de rjochting fan Provinsjale en Deputearre Steaten, de Earste en Twadde Keamer en Dingtiid (de lêste noch op 20-10-2016). Dêr is nea in reaksje of ynhâldlik befredigjend antwurd op kommen (oan te klikken op: www.ffu-frl.eu by ‘Publikaasjes 2015’). In gong nei de rjochter liket my sadwaande stadichoan needsaaklik.

⁴⁵ Sjoch B. de Jager en C. van der Meer, *The Development of Minimum Standards on Language Education in Regional and Minority Languages* (Ljouwert/Leeuwarden: Mercator, maart 2007): ‘When countries ratify the Charter at level ii for primary schools [Fryslân], this implies **more than six hours a week** of minority language education’ (s. 26; *fetprint fan my, sth*; sjoch ek noat 76 fan it ‘Oanfalsplan’, s. 73). En om te foldwaan oan de ferdrachferplichting ‘**integrerend** onderdeel van het leerplan’ (art. 8, eerste lid, onderdeel c iii), foar it Frysk yn it fuortset ûnderwiis, wol der sprake wêze fan echte ‘yntegraasje’, soe dy bepaling op syn minst oanfolle wurde moatte mei ‘**in alle leerjaren van de onderbouw**’ (WVO, kêst 11); sj. ek noat 80 fan it ‘Oanfalsplan’, s. 74-75). Dat is noch in swakke basis foar it Frysk, want as grûnslach foar goed fak- en firtalich ûnderwiis hie it likegoed ‘substansjeel’ wêze moatte. It soe de saneamde ‘trijetalige skoalle’ wat it Frysk yn it fuortset ûnderwiis oanbelanget, echt fan de grûn helpe.

⁴⁶ 1. Bydrage fan de FFU oan de harksitting fan it *Committee of Experts* (CoE) fan de Ried fan Europa op 2 maart 2016 (te Ljouwert) mei krytyk op de noch altiten slim ûnfolsleine ymplemintaasje troch Nederlân fan kêst 8 (ûnderwiis) fan it *Europeesk Hânfêst foar regionale talen of talen fan minderheden* (fiifde perioade: rapportaazje oer de jierren 2012-2014). Op 21 maart is dy bydrage (yn it Ingelsk en it Hollânsk) mei wat oanfolgings en ferbetterings stjoerd nei it sekretariaat fan it Europeesk Hânfêst (te Straatsboarch).

2. Bydrage fan dr. Alex Riemersma (lektor Frysk en Meartaligens) foar it CoE fan de Ried fan Europa, dat op 2 maart 2016 in besite brocht hat oan Ljouwert oangeande de (tekoartsjittende) ymplemintaasje fan it Frysk troch Neder-

OANFALSPLAN FRYSK

Nei in fersterking fan de posysje fan it Frysk yn alle maatskiplike domeinen

Skriuwers:

drs. P. Bergsma (*Pedagogysk Wurkferbân fan de Fryske Akademy*)
dr. J. van der Bij (*Ried fan de Fryske Beweging*)
drs. T. Dykstra (*Feriening Frysk Underwiis*)
drs. S.T. Hiemstra (*Feriening Frysk Underwiis, eintredaksje*)
prof. dr. R. Salverda (*Fryske Akademy*)
dr. R.W. Valk (*Ried fan de Fryske Beweging*)

Yllustraasjes:

Ed Knotter

Drachten/Ljouwert,

Earste útjefte, okt. 2007
Twadde, oanpaste en útwreide útjefte, okt. 2008

021007/091008ah

lân fan it *Europeesk Hânfêst foar regionale talen of talen fan minderheden* mei de titel 'General Introduction Frisia in education' (8 siden). Beide stikken binne oan te klikken en te iepenjen op www.ffu-fri.eu by 'aktiviteiten & brieven', 2016.

Troch Nederlân ûnderskreaune bepalingen:

- Article 8, *Education*:

- b ii: 'make available a substantial part ('aanmerkelijk deel') of primary education';
- c iii: 'provide, within secondary education, for the teaching of the relevant regional or minority languages as an integral part of the curriculum'.

Ik sjoch gjin inkelde goede reden wêrom't dizze beide ferplichtsjende bepalingen ek net fan tapassing wêze soene op de *Ekspertizesintra* (sjoch de fakultativens foar ûnderwiis yn it Frysk yn de Wet op de ExpertiseCentra [WEC] (Nederlandse taal en Engelse taal binne yn kêst 13 lid 1 wol ferplichte: 'omvat het speciaal onderwijs [...] c. Nederlandse taal [...] i. Engelse taal');

- Art. 13 Inhoud s.o.: lid 6: 'Op de scholen in de provincie Fryslân **kan** het speciaal onderwijs mede onderwijs in de Friese taal bevatten.' Foar it Frysk moatte Provinsjale Steaten yn lid 8 wol 'bij verordening kerndoelen Friese taal' fêststelle, mar dy binne dus nêr ferplichte. En der wurdt yn lid 9 wer 'voldoende draagvlak' frege foar dy 'voorgelegde kerndoelen Friese taal', oars kin 'Onze minister' [...] goedkeuring [...] onthouden'. Boppedat meie se ek noch ris net tefolle ynspannings freegje ...

'Oanfalsplan' út 2008 ...

en giet wer foar elts 'ûnderwiisnivo' nei oft dy folslein neikommen binne en dan docht almeast bliken dat soks noch (lang) net it gefal is:

a. '*Pre-school education*' (foarskoalsk ûnderrjocht); de oangiene ferplichting is rjochte op: '[a ii] to make available a *substantial* part of pre-school education' yn it Frysk en dy is neffens it CoE '**partly** fulfilled'.⁵⁰

b. '*Primary education*' (primêr ûnderrjocht); de oangiene ferplichting is rjochte op: '[b ii] to make available a *substantial* part of primary education' yn it Frysk en dy is neffens it CoE '**not** fulfilled'.⁵¹

c. '*Secondary education*' (fuortset ûnderwiis); de oangiene ferplichting is rjochte op: 'to provide, within secondary education, for the teaching [fan it Frysk] as an *integral* part of the curriculum' en it CoE '**cannot** conclude on the **fulfilment** of the undertaking'.

Oan de ein fan de evaluaasje fan de trije ûnderwiisnivo's komt it CoE op 'en nij ta deselde konklúzje as yn it ferline, want it sjit net op mei de ymplementaasje fan it

Ek yn it fuortset spesjaal ûnderwiis is it Hollânsk ('Nederlandse taal en communicatie') en it Ingelsk in ferplichte leargebiet by de útstreamprofilen 'arbeidsmarktgericht' en 'dagbesteding' en is Frysk noch altiten fakultatyf:

- Art. 14c. *Arbeidsmarktgericht* útstroomprofiel, lid 5 'Op scholen in de provincie Fryslân **kan** het onderwijs in het arbeidsmarktgerichte uitstroomprofiel mede onderwijs in de Friese taal omvatten. Voor dat onderwijs stellen provinciale staten van Fryslân bij verordening kerndoelen Friese taal vast. [...].

- Art. 14f. Uitstroomprofiel *dagbesteding*, lid 4: 'Op scholen in de provincie Fryslân **kan** het onderwijs in het uitstroomprofiel dagbesteding mede onderwijs in de Friese taal omvatten. Voor dat onderwijs stellen provinciale staten van Fryslân bij verordening kerndoelen Friese taal vast.' [...]. De minister hoecht syn goedkarring net te jaan as der foar de 'voorgelegde kerndoelen' net 'voldoende draagvlak' bestiet yn it fuortset spesjaal ûnderwiis en as dy 'niet meer inspanningen vergen van het Fries voorgezet speciaal onderwijs dan het aandeel van het onderwijs in de Friese taal binnen het onderwijsprogramma, bedoeld in het negende lid [by 'arbeidsmarktgericht', by 'dagbesteding is dat

Tusken winsk en wurklikheid

De kwaliteit fan it fak Frysk yn It basisûnderwiis en it fuortset ûnderwiis yn Fryslân

Ynspeksje fan it ûnderwiis

Ynspeksjerapport 2010 ...

Frysk: *'The Committee of Experts again strongly urges the Dutch authorities to continue strengthening the teaching of and in Frisian at all levels of education'* (s. 21).¹⁰ In hiel beskamsume en treurige saak dat it Ryk syn ferplichtings noch lang net neikomt en dan moat fandatoangeande neffens my in gong nei de rjochter net langer útsletten wurde om dêr faasje efter te setten en oan te stean op in bettere wet-en regeljouwing.

g. *'Teaching of history and culture'* (ûnderwiis yn skiednis en kultuer); de oangiene ferplichting is rjochte op 'to make arrangements to ensure the teaching of the history and the culture which is reflected by Frisian' en it CoE 'considers the undertaking **not fulfilled**' (s. 22).⁵³

h. *'teacher training'* (oplieding fan learkrêften); de oangiene ferplichting is rjochte op 'to provide the basic and further training of the teachers required to implement those of paragraphs a to g accepted by the Party'. It CoE beskôget dy opdracht as '**partly fulfilled** with regard tot primary and secondary education' en as '**not fulfilled** for pre-school education' (s. 23).⁵⁴

i. *'Monitoring'* (kontrôle); de oangiene ferplichting is rjochte op 'to set up a supervisory body or bodies responsible for monitoring the measures taken and progress achieved in establishing or developing the teaching of Frisian and for drawing up periodic re-

it *'achtste lid', stb*], rechtvaardigt.'

- Art. 18. Friese taal of streektaal, lid 1, 'Het onderwijs wordt gegeven in het Nederlands. Daar waar naast de Nederlandse taal, de Friese taal of een streektaal in levend gebruikt is, **kan** de Friese taal of de streektaal mede als voertaal bij het onderwijs worden gebruikt [*fetprint fan my, stb*].

Allegearre neffens my *suver diskriminearjende* ûnderwiiskêsten, dêr't al desennialang gjin feroaring yn te krijen is.

Winsklike noch te ûndertekenjen bepalingen yn it Hân-fêst:

d. ii: 'make available a *substantial* part of technical and vocational education';

d. iii: provide, within technical and vocational education, for the teaching of the relevant regional or minority languages as an *integral* part of the curriculum'.

Inkelde konklúzjes en oanbefellings oangeande it Hân-fêst:

a. *Primary school*: 'One must conclude that this undertaking in article 8, sub-paragraph b, level ii, is still not fulfilled' (s. 2);

b. *Secondary education*: 'The conclusion is, that the undertaking an article 8, sub-paragraph c, level iii is still **not** fulfilled. The undertaking of Frisian as an integral part of secondary education will only become fulfilled when all schools will **be obliged to teach Frisian in all grades of lower education**, that is to say all classes before the ultimate two when students choose their own package' (s. 5);

c. *Vocational training*: 'The Netherlands can be **encouraged to sign** the relevant undertakings in article 8, sub-paragraph d on vocational training, level iii or iv' (s. 2) [*fetprint fan my, stb*].

⁴⁷ Sjoch: *Application of the Charter in the Netherlands*, 5th monitoring cycles, 16 June 2016/14 December 2016 (s. 6); Recommendations no. 2: 'continue to strengthen the teachings of and in Frisian at all levels of education', '[25] The Frisian Language Attainment Targets Act was adopted and entered into force in 2014, increasing the competences of the Province of Fryslân in the field of Frisian language teaching. The number of Frisian-speaking of bilingual day-care centres and playground has increased, but the offer is *still insufficient* [*skeanprint fan my, stb*] in large urban settlements. At the primary level the number of trilingual (Frisian-Dutch-English) schools has also increased and five secondary schools offer a trilingual programme. Nevertheless, the share dedicated to Frisian in the trilingual system varies between schools and is *rather low* [*skeanprint fan my, stb*]. Moreover, in most of the secondary school Frisian is only taught for one hour per week and for one year only, which is *insufficient compared to the requirements of the Charter and the need to ensured continuity throughout all levels of education* [*skeanprint fan my, stb*]. However, additional funds have been made available for the teaching of Frisian. *Ensuring the necessary number of adequately*

trained teachers and pre-school staff remains an issue [*skeanprint fan my, sth*].’

⁴⁸ Sjoch: *Application of the Charter* [...], 2016, s. 10: ‘The Committee of Experts reiterates that the Dutch national authorities are responsible for the implementation of the Charter, even if this obligation is delegated to the provincial or local authorities and the regional of minority language speakers. The Charter places legal obligations [*skeanprint fan my, sth*] on its States Parties which need to be implemented in practice [*skeanprint fan my, sth*], taking account of the situation of each language. Implementing these legal obligations [*skeanprint fan my, sth*] requires that State Parties take positive measures, on their own initiative, with view to protecting and promoting the minority languages.’

⁴⁹ Sjoch: *Application of the Charter* [...], 2016, s. 19: Article 8 – Education, Preliminary remarks:

‘[114] In the fourth monitoring cycle, the Committee of Ministers recommended the Dutch authorities to **“continue to strengthen the teaching of and in Frisian at all levels of education”** A similar recommendation was made by the Committee of Experts.

[115] The Frisian Language Attainment Targets Act entered into force on 1 August 2014, decentralising the competencies and entrusting the Province of Fryslân with setting the attainment targets (core objectives) for the teachings of Frisian. Nevertheless, representatives of primary education should be consulted and the minister of education must approve these objectives.

[116], Before the entry into force of this act, only full exemptions from the legal obligation to teach Frisian in primary and secondary schools could be granted, but now the Province is also allowed to grant partial exemptions. As a result, different profiles have been developed for the schools in Fryslân. The process of implementing these provisions has only begun. It is expected that this first exemptions will come into force in the 2017-2018 school year.

[117] The Committee of Experts notes however, that *most profiles are focused on oral use and developing a positive attitude towards Frisian. This might not be in line with the undertakings chosen under Part III of the Charter* [*fêten skeanprint fan my, sth*].

⁵⁰ Sjoch: *Application of the Charter* [...], 2016, s. 19-20:

‘[118] In the fourth evaluation report, the Committee of Experts was not in a position to conclude on the fulfilment of this undertakings. It asked the Dutch authorities to provide information on the proposition of Frisian-language education in the bilingual model and on the degree to which the offer of Frisian-speaking and bilingual playgroups really meet the demand of parents.

[119] According to the fifth periodical report and the additional information received by the Committee of Experts, there are about 180 Frisian-medium or bilingual day-care centres or playgrounds in Fryslân (out of a total of 375 such institutions in the province). Between 30-35% of the children below four years old attend them. In order to qualify as bilingual, Frisian has to be used for at least 50% of

the time, usually the time allotted to Frisian is between 60-80%.

[120] However, the Committee of Experts was also informed that *the bilingual offer does not meet the demand*, in particular in large towns, and this has a negative impact on language transmission [*skeanprint fan my, sth*].

[121] In view of the existing offer, the Committee of Experts considers the undertakings *partly fulfilled* [*skeanprint fan my, sth*]. It encourages the Dutch authorities to develop a structured policy for day-care centres or playgroups offering bilingual pre-school education, as well as to increase the number of them.’

⁵¹ Sjoch: *Application of the Charter* [...], 2016, s. 20:

[122] in the fourth evaluation report, the Committee of Experts was not in a position to conclude on the fulfilment of this undertaking. It asked the Dutch authorities to submit more detailed information about the concrete set-up of the trilingual educational model in primary education and also information on the strategy to meet the demand for Frisian language education in the future.

[123] Out of the 428 primary schools in Fryslân, 73 are included in the network of trilingual schools (Dutch, Frisian and English as languages of instruction), which represents an increase of 30 schools compared to the previous monitoring cycle. However, only 30 of these trilingual school are certified (as 3TS basic, 3TS plus and 3TS star) as offering Frisian as a subject and as a medium of instruction; over 30 schools are in the process of certification. The degree to which Frisian is used as a language of instruction varies among schools. Teachings Frisian as a subject should take place for at least one hour per week. Between 1 ¼ and 3 ½ hours are used as a medium of instruction (CLIL). The subjects taught in Frisian are usually music, world orientation, gymnastics and creative subjects. In general, Frisian is used between 10-25% of the time.

[124] The Committee of Experts has been informed that the trilingual system is undergoing changes, with the introduction of English from the 1st grade onwards and of a more integrated use of languages (so-called ‘translanguaging’), instead of a strict division of time and themes. Furthermore, trilingual schools, of which many are small institutions in rural areas, might be at risk in the future, since a recommendation of the National Council of Education propose to raise the minimum number of pupils in a primary school from 23 to 100 as of 2019. The Committee of Experts recalls that in many cases where general measures are taken, regional or minority languages are particularly at risk. Special measures should be adopted to ensure that these languages are not disproportionately affected.

[125] As far as the other schools are concerned, the fifth periodical report indicates that, as a result of the Administrative Agreement, the budget for the Material Preservation of Frisian (funds for teaching Frisian) has

Nederlân is in bananerepublyk as it oan it Frysk yn it ûnderwiis ta is ...

ports of their findings which will be made public'. It CoE is tige benijd nei de rol fan de ûnderwiisynspeksje en nei it jier dat fan dy kant wer ris in nij rapport oer it Frysk yn it ûnderwiis ferwachte wurde mei (it lêste rapport *Tusken winsk en wurklikheid/Tussen wens en werklikheid* is alwer fan 2010)!⁵⁵

Jitris, in beskamsume saak dat it Ryk syn ferplichtings nei safolle jier noch lang net neikomt. It eint mei de ymplementaasje fan it Frysk yn it folsleine ûnderwiis yn Fryslân en mei kêst 8 fan it Hânfêst as in lûs op in tarre presinning. Reden foar my om der mear faasje yn bringe te wollen. Kêst 8 is in bepaling dy't my 'konkreet' genôch liket om (ek) fia in gong nei de rjochter te befjochtsjen. Dat jildt foar de Friezen en it Frysk yn Dútslân (by it 'Land') én yn Nederlân (by de 'steat' of it 'Ryk') wat my oanbelanget suver allebeide likefolle.

* It earste part fan dit artikel hat yn Nij Frisia (nû. 3, sept. 2017, s. 11-20) stien, it twadde yn Nij Frisia (nû. 4, 2017, s. 15-21). It fjirde en lêste part komt yn it kommende nûmer.

increased by € 90 000, to allow for the teaching of Frisian also in the first two years of primary education. The Committee of Experts welcomes this development.

[126] According to additional information received by the Committee of Experts, apart from trilingual education, primary schools generally offer teaching of Frisian. The teaching time is, however, limited to only one lesson of 30-40 minutes per week or is used for simple tasks or activities (understanding the language), using school television programmes and reading materials).

[127] The Committee of Experts considers that the current offer of teaching Frisian for one lesson per week or using it as a medium of instruction for only a few hours per week in some schools is **too low to meet the requirements of the undertaking**. In addition, this is **too restricted to develop a**

sufficient level of literacy in Frisian [*fet- en skeanprint fan my, sth*].

[128] The Committee of Experts considers the undertaking **not fulfilled**. It encourages the authorities **to strengthen** the use of Frisian as a medium of instruction in primary education [*fet- en skeanprint fan my, sth*].

⁵² Sjoch: *Application of the Charter* [...], 2016, s. 21:

‘[129] In the fourth evaluation report, the Committee of Experts considered this undertaking *partly fulfilled*. It strongly urged the Dutch authorities to improve the situation of the teaching of Frisian in secondary education.

[130] According to the fifth periodical report, five schools offer trilingual education. The authorities plan to increase their number to at least ten by 2018. The Committee of Experts has, however, been informed that the share of subjects taught in Frisian is very low (for example, in one case, only history and physical education). The aim to use the three languages according to share of 30%-30%-40% of the time has not yet been reached in general. Frisian is used about 16% of the time (taught as a subject and used as a medium of instruction).

[131] As far as is the other schools are concerned, at secondary level teaching Frisian is compulsory only during the first year, for one hour per week. Most of the 87 secondary schools in the Province of Fryslân teach it only in this format, while only 15 schools teach it after the first year. Efforts are being made to encourage schools to extend the teaching of Frisian. Since the 2013-2014 school year, the Ministry of Education, Culture and Science makes available € 65 000 annually for teaching Frisian also at secondary schools. Frisian is an optional exam subject and approximately 50 pupils choose it every year.

[132] The Committee of Experts notes that the offer of Frisian in secondary education of one hour per week for one year is **too low to meet the requirements of the undertaking** and to ensure adequate knowledge of Frisian to a **sufficient number of pupils**. Secondary level lays the foundation for future studies, including teacher training and if pupils do not acquire adequate skills in Frisian at the end of secondary education, the chances of them enrolling in or graduating with Frisian at university or teacher training diminish. The Committee of Experts welcomes the use of Frisian as a medium of instruction in some secondary school, but this offer is at present **too limited**, both as far as the number of schools and the share of Frisian are concerned [*fet- en skeanprint fan my, sth*].

[133] Based on the available information, it is not clear to the Committee of Experts how many pupils study Frisian as a subject throughout secondary education. The Committee of Experts cannot conclude on the fulfilment of the undertaking and asks the authorities to provide additional information in the next periodical report.

The Committee of Experts again strongly urges the Dutch authorities to continue strengthening the teaching of and in Frisian at all levels of education.'

⁵³ Sjoch: *Application of the Charter* [...], 2016, s. 22:

[138] In the fourth evaluation report the Committee of Experts considered this undertaking **not fulfilled**. It urged the Dutch authorities to continue their efforts to ensure the teaching of the history and the culture which is reflected by Frisian and to provide the relevant information.

[139] The fifth report does *not provide any information* in this respect. According to the information received during the on-the-spot visit, teaching Frisian history and culture is not part of the national curriculum. Some schools, however, offer such information. They use the Frisian history “Canon” (*Kanon fan de Fryske skiednis*), which presents major topics of Frisian history and is developed following the model of the *Canon van Nederland*. Generally, only some topics are presented to the pupils. There are no exact data on how many schools use the Frisian history “Canon”. The information available to the Committee of Experts is based on the use of the Edufrysk platform (digital education platform for pupils studying Frisian, developed by the Afûk organisation), as schools using it also use the Frisian history “Canon”. It is the case of 20 secondary schools. In primary education a pilot project is ongoing and the aim is to have 30 primary schools using Edufrysk and the related “Canon” parts in September 2016.

[140] The Committee of Experts welcomes the fact that at least some information about Frisian history and culture is offered in some schools. However, bearing in mind that the undertaking requires states to ensure the teaching of the history and the culture reflected by Frisian to **all pupils** living in the relevant territory, the Committee of Experts considers the undertaking **not fulfilled** [*fet- en skeanprint fan my, sth*].

[141] The Committee of Experts **strongly urges** the Dutch authorities **to ensure the teaching of the history and the culture** which is reflected by **Frisian** [*fet- en skeanprint fan my, sth*].’

⁵⁴ Sjoeh: *Application of the Charter* [...], 2016, s. 22-23:

[142] In the fourth evaluation report, the Committee of Experts considered this undertaking *partly fulfilled* with regard to primary and secondary education and *not fulfilled* for pre-school education. It strongly urged the Dutch authorities to take active measures to provide the necessary basic and further training for pre-school teachers of Frisian [*skeanprint fan my, sth*].

[143] The authorities indicate in the fifth periodical report that the lack of qualified teachers is a major concern both for the national and for the provincial authorities. According to the Education Inspectorate, 40% of the primary and secondary school teachers do not have an adequate qualification or competence for teaching Frisian language and culture.

[144] During the on-the-spot visit, the Committee of Experts was informed that, as of the 2015-2016 school year, optional courses of Frisian (three hours per week for one semester) have been introduced in the vocational training of education assistants.

[145] The NHL and Stenden Colleges provide teacher

training for Frisian education, both for primary and secondary levels. A lectureship in Multilingualism in Education and Teaching has been jointly created by the two colleges. A trilingual stream has also been put in place for future teachers of trilingual primary schools. All students enrolled in primary teacher training take part in Frisian lessons in the first two years. However, not all continue in the following two years nor take the exam for the official qualification. This has only been the case for 36 students in 2012, 25 students in 2013, 29 students in 2014 and 17 students in 2015, for both colleges. In addition to this, a small number of students of a combined track of teacher training in pedagogy also take the exam for official qualification. A minor in *Multilingual Education in International Perspective* is also available and 20 students are currently enrolled. NHL offers, in addition, courses for primary school teachers on *Language Policy at School*, attended to this date by approximately 100 teachers. The number of students in teacher training for secondary schools is very low (12 bachelor students and 2 master students in the current academic year). This is influenced by the *low number of Frisian lessons in secondary education*, which are not enough to cover a full time job as teacher of Frisian. Often, teachers of other subjects are appointed as teachers of Frisian. In an effort to improve the situation and the framework of restructuring of language teacher training NHL started recently to reorganise the curriculum of teacher training for secondary schools, aiming to offer a double qualification for Dutch and Frisian.

[146] The University of Groningen also offers a two-year master in *Frisian Language and Culture: Pre-higher Education Teacher Training* and one student has graduated since 2012.

[147] The Committee of Experts considers this undertaking **partly fulfilled** with regard to *primary and secondary education*. While welcoming the introduction of Frisian courses in vocational education for training assistants, it maintains its view that the undertaking is **not fulfilled** for *pre-school education*. It **strongly urges** the Dutch authorities to continue to take active measures to provide the necessary basic and further training of teachers for teaching in and of Frisian at **all levels** [*fet- en skeanprint fan my, sth*].’

⁵⁵ Sjoeh: *Application of the Charter* [...], 2016, s. 23:

[149] ‘Bearing in mind the adoption of the new Frisian Education Attainment Acts, the Committee of Experts invites the authorities’ to provide more information on the role of the Education Inspectorate and on the year when a new report on Frisian education can be expected.’

‘The sky is NOT the limit’, en dêrmei wei! *

Stephen Hawking (1942-2018), it orakel dêr’t, sa’t it like, de kosmos sels troch spriek

Stephen Hawking (1942-2018)

De wetten fan it hielal beskaten dat *Stephen Hawking*, fysikus mei in wittegrut leauwe yn in logyske ferklearring foar dat hielal, op woansdei 14 maart 2018 út 'e tiid (!) skate. Net God, net it tafal, mar de logika kediisde, dat er yn syn 76-jierrige libben útwoeks ta wiidferneamd natuerkundige. Dyselde logika joech him ferspoar op nea tefoaren ealge eachweiden. It mocht him net barre en los it grutte riedling fan dy alles omfiemjende wetmjittichheid op – in formule dy’t neffens him (lykas $E=mc^2$) op in T-shirt passe soe. Mar ier of let, dêrfan wie Hawking wakker wis op 'e knikkert, sil de *Teory fan Alles* ús in folslein begryp jaan fan hiel ús om-en-by, en fan ússels.

Faaks wie it riedling fan syn eigen libben it erchje by dy oertsjûging en koe er allinnich op dy menear syn fatum oanfurdzje. Ommers, as eat logysk en net foar te kommen is, binne krimmenaasjes om 'e nocht. Doe't der by him op syn 21ste ALS fêststeld waard, hie er twa jier fanneden en ferarbeidzje dy tebekslach. Dêrnei gong er hurd oan it wurk. En, krekt as woene de natuerwetten it yn 'e jamkste fâlden belizze, dat hja mei him al wat raar wurk makke hiene, krige er dêr al syn dagen dochs noch in heale iuw foar – nammers in riddenaasje dy't er sels as *paradoksaal* ôfwiisd hawwe soe.

Foto's fan Stephen Hawking yn syn weintsje meitsje wat de yndruk dat se fan in tuskenbeide photoshopper

gearkliemd binne. Syn holle hinget altyd wat op 'e slomp. Sa kriget fuort elts portretomtinken symboalwearde: Stephen Hawking *bleat* as holle, as brein op tsjiltsjes.

Natuerkundigen binne wat apartelingen yn 'e wrâld fan 'e witnis. Dat komt trochdat hja fûnemintele fragen oer ús bestean stelle. Oare wittenskipslju dogge dat ek wol, mar har antwurden, hoe gnap oft se bytiden ek lykje, binne net faak bestân tsjin tiids tosk – noch tsjin de slopershammer fan 'e natuerkundigen. Hja binne de popstjerren yn 'e witnis. It is net foar neat, dat komselden *literators* in foet ûnder 'e tafel hawwe by DWDD, mar om it hurtsje in teoretyske fysikus oanskoot, en Robbert Dijkgraaf yn 't bysûnder. Sokke lju hat men wat oan. It hat fakentiids wat wei fan moderne hokus-pokus, mar alle sjuggers begripe dat it oer fûnemintele fragen giet: wa binne wy, wêr binne wy en *wêrom* yn 'e goedichheid?

Âlde fragen, dy't ienris inkeld fan wiisgearen en godgelearden beândere waarden. Of fan natuerkundigen dy't eksakte witnis en leauwe yn in heger wêzen jit ûnder ien hoed beflapten, lykas Newton en Pascal dat diene. Dat hawwe wy hân. God hie Nietzsche al dien wurk mei makke, Hawking tekene yn 2011 it deafûnis fan 'e wiisbegearte. Wat er fansels bedoelde, wie: *natuerkunde* is de nije wiisbegearte.

Hawking syn betinken dat wy mei in *Teory fan*

Alles ‘de geast fan God’ kenne soene, sleat oan by de grutte Nederlânsk-Portugeeske wiisgear Spinoza, dy’t God net beskôge as de skepper fan it hielal, mar it hielal mei syn wetmjittigens as God.

God is dea, de wiisbegearte is dea en no ek Stephen Hawking. Mar as wy fan syn bestean ien ding leare kinne, dan is it wol de ûnmjitlike foarsje fan ’e minsklike geast, sels as it lichem net meiwurkje wol. Ier of let sille wy de antwurden fine op de fragen dy’t Hawking al syn libbensdagen stelde. Alleast, as wy der foar de tiid net by wei reitsje troch keunstmjittige yntelliginsje, bûtenierdsk libben of it ferwoastgjen fan

’e ierde. Dat Hawking ús yndachtich makke op dat wankende gefaar, kaam grif fuort út syn eangst, dat der mar ien ding de alles omfiemjende teory yn it paad stean kin: brek oan tiid – alhoewol’t soks allyksa fuortkomme soe út ’e wetmjittigens fan ’e kosmos.

* Frije ferfrysing fan Bert Wagendorps kollum yn de Vólkskrant (16 maart 2018). Mear ynformaasje oer Jaap Slager (1958) stiet ûnder syn earste kollum yn Nij Frisia IV, 2017 (s. 24).

Longerje

*Hy longeret nei de waarmte fan syn gleon fjoer,
dat ea sa fûl baarnde yn syn hommels brutsen hert.
Hy longeret nei de wylde tiid fan passy en aventoer,
mar koe de lust net hâlde en hat no smert.*

*Jûns stoareaget er tryst oer syn skrok lizzend lân
en tinkt nei oer syn drôvich deistich bestean.
Dêr stiet er mei syn swijende ienlikheid yn ’e hân,
wylst flymkâld de wyn him nestelet yn syn klean*

*As moarns de sinne him yn ’e lannen fynt,
yn syn bierguod mei op it liif it brief foar syn bern
en de natuer libben en dea oaninoar bynt,
hâldt de wrâld de siken yn ...*

Fryslân hat in soan ferlern

Sander

Oerterp, winter 2017

Taalkommentaar

Ed Knotter

Twa koarte kommentaarkes fan mines (jannewaris 2018) dy't de Leeuwarder Courant net opnimme woe. Mar goed dat wy Nij Frisia noch hawwe ...

Taalflaters as grapke

Wiskunde is aardiger ast tinkst.' Doe't ik dat sintsje ris lies, wie myn earste reaksje: en wat no ast nê't tinkst? Soe wiskunde dan minder aardich wêze? Hie ik de stelling ferkeard begrepen? Nee, it wie ferkeard formulearre. It hie wêze moatten: 'Wiskunde is aardiger *as* datst(o) tinkst.' Dyselde flater sit yn it sintsje 'it wurdt moaier as it is.' It twadde part is ommers in bysin en dan moat it bynwurd *dat* brûkt wurde. It is in taalflater dy't gauris makke wurdt. Yn it hast al ferneamde sintsje 'it wurdt moaier as it is', is mei sin in dt-flater oanbrocht. It doel is om oer taal nei te tinken: *wurd* is in goed wurd, mar op dit plak soe men *wurdt* ferwachtsje en dat falt de measten wol op. Mar as it net opfalt, is der ek neat om oer nei te tinken. Dy twadde flater falt yndie net op, wol 'k leauwe, want Pieter de Groot hat it der net oer yn syn kolum fan freed 26 jannewaris 2018. Mei dat stikje krije de betinkers fan it taalprojekt *Sichtberens* harren sin: wer ien dy't tahapt. Mar wie it bynwurd mei sin weilitten? (in earlik antwurd is net nedich.) It Frysk is tige konsekwent yn it brûken fan *dat* of *datst* (faak yn 'e foarm fan *'t* of *'st*) oan it begjin fan bysinnen. Soe de trochsneed Fryskprater dêr wol by stilsteane? As dat net sa is, dan sjit de taalgrap fan 'it wurdt moaier as it is' syn doel foarby. Dan wurdt it grif net moaier as dat it al is. Dêrfandinne dit stikje.

Op ynternet te finen mei de namme: Marijke Meu. Dat klinkt as: sneu.

Muoie Maria Louise

De oantsjutting *tante* wurdt faker brûkt as *muoike*. Dochs is dat lêste wurd perfoarst net útstoarn; jo sjogge it wol gauris yn rouadvertisjjes en oare ferstjerrensberjochten. *Muoike* kin ferkoarte ta *muoi* fêstplakt wurde oan in namme: *muoike* Froukje wurdt dan Froukjemuoi. Op deselde wize kin tsjin *omke* Piter ek Piterom sein wurde. Om syn grutte populariteit waard Waling Dykstra hjir Walingom neamd. Dat wie in hiele eare. Dy eare krige yn de 18de iuw ek Maria Louise von Hessen Kassel: de namme Maria waard ferienfâldige ta Marijke en as teken fan tagedienens neamde it folk har Marijkemuoi. Dy ferneamde frou is faak yn boeken en toanielstikken ta libben brocht, mei rjocht en reden, mar mei de namme wurdt wol wat omgriemd. *Muoi* wurdt blykber sjoen as efter- of as twadde namme: Marijke *Muoi*. Mei in haadletter en de klam efteroan. Sa moat it net. Marijkemuoi is ien wurd en de klam leit foaroan. Grutte advertinsjes yn kranten en plakaten yn 'e stêd roppe fan Marijke *Muoi*. Se soenen better witte, of deagewoan yn it wurboek sjen moatte: as foarbyld stiet Wytskemuoi yn it Frysk hânwurdboek (side 1223).